

ESPERANTO

ALGUNS ASSAIGS ANTERIORS A AQUESTA
LLENGUA

Avans de publicar en aquestes planes un compendi de gramàtica *Esperanta* pera us dels catalans, crech convenient publicar alguns articles sobre dita llengua, qu'entenç seràn agradables als qui ja estàn convençuts de la finalitat y ventatges d'un idioma internacional (que no vol pas dir universal), y que seràn útils pera'ls qu'encara no n'estàn convençuts o no'n tenen noticia.

L'any 1884, en L. Einstein donà en la societat de professors de Nuremberg una conferència titulada: *Historia de les probes de llengua universal desde Leibnitz fins a l'època actual* (1).

En ella hi desenrotllà les següents idees, qu'extracto:

Desde fa 200 anys, continuament venen fentse probes pera crear una llengua internacional, com pera complir el desitj que ja'n fa més de 2,000 expressà'l profeta Zefaniah. Més de 150 probes se porten fetes. Deixant per'altra ocasió l'explicar que, no haventhi res que no obeheixi a cap causa, aqueixes probes demostren per si soles quelcòm, anèm a fer coneixença lleugera ab algunes d'elles y ab l'error principal que les feya desviar del verdader camí a seguir.

Leibnitz, a qui ordinariament se considera com el pare de la idea d'una llengua universal, s'ocupà fins a sa mort en la creació d'una *Pazigrafia* o art de ferse entendre de tots els pobles de la terra per medi de signes comuns d'escriptura qu'expressen idees o pensaments generals, propis de tothòm. Recorda aquesta idea la escriptura jeroglífica, y la xina, donchs es sabut que a la xina són comuns els signes d'escriptura que llegeix cada poble en son dialecte y els altres pobles de l'Asia en sa llengua, de manera que no comprenentse entre ells de paraula, se compren perfectament per la escriptura.

Ja'l meteix Leibnitz comprengué la dificultat d'aquesta manera d'entendres, degut al gran nombre de signes que's feyen necessaris; signes que segons ell devien semblarse als algebraichs si's volia arribar a l'*alfabet del pensament humà*, paraules que feren creure entre altres a Immanuel Niethammer (1808) qu'en Leibnitz ja havia pensat en una llengua fonètica.

John Wilkins (vegis Max Müller. *Lliçons sobre la ciencia de la llengua*. 2.^a v.) feu una Pazigrafia en la que cada idea ab son signe estava ordenada per especies y dividida en

classes, en les que de les comunes s'anava a les diferents, y d'aquestes, per més minucioses especialisacions, s'anava fins a les més especials.

Ja avans d'en Wilkins, en Becher (1661) proposà que's numeressin les paraules de cada diccionari y que s'usessin aquells números com a llengua comuna d'escriptura. Fracassà. La idea de la pazigrafia estava tan arrelada, que a totes les nacions se'n feren probes, y fins en aquella actualitat (1811) l'Academia de ciencias de Kopenhague prometé un premi pera la més pràctica y fàcil que se li presentés.

Fracassaren també Dalgamo, Anastesins, Kirchner (1665), Peter Porele (1667), Joh. Uppendorf (1679 80), Andreas Müller (1681) quina intenció era crear una llengua fonamentada en la xina y en els seus signes d'escriptura; Joh. Caramuel von Lobkowitz (1687), el jesuita Besnier (1684), David Solbrig (1725). En 1772 l'húngar Kalmar de Taboltzafó reduhi totes les idees humanes a unes 500 fonamentals y comunes, pera expressar les quines usà signes d'escriptura de tots els pobles, principalment el malabar. Aquesta escriptura era tan dificil, que solament en Boyle pogué possehir-la completament.

Altres homes intenten la obra. Chr. G. Berger (1779), Delormel (1795), Vater (1795), M. de Maimien (Paris 1797), quina escriptura també estava fonamentada en la numeració de les paraules, com les de M. Budet y M. Chambry.

L'any 1796 el célebre mestre de sortsmuts Sicard, anuncià ab gran pompa sa pazigrafia que fou editada a Paris en alemany y francès dos anys després. Malgrat ell deya sols necessitar 12 signes, nomenats «games», usà d'ells de tal manera pera ordenar paraules, verbs auxiliars e idees, les quines dividi en tres apartats capitals, després en classes y subclasses, a les quines encara calien diverses linies y punts, que'l seu estudi resultava sumament dificil y laboriós.

Després d'aquest el conegut pedagog Wolke (1797) donà la seva idea, qu'era la següent: Que cada llengua fes un diccionari lèxich propi, que contingués totes les paraules ab ses formes de declinació y conjugació: les paraules de cada pàgina estarien numerades desde 1, 2, 3, etc., y al costat drien els números de les pàgines y paraules ab els que's trobarien en els altres diccionaris. No cal pas explicar lo complicadíssim d'aquest sistema. Comptis solament, si's feyen diccionaris d'aquests de no més unes quantes llengües, el lloch y els signes tipogràfichs que se necessitarien pera colocal al costat de cada paraula'ls números corresponents a les pàgines y paraules dels altres diccionaris. Y ab tot això s'havia oblidat de tenir en compte la sintaxis!

(1) Vegis la *Fundamenta Krestomatia* del doctor Zamenhof. Pág. 256.—París. Hachette et Cie. 1903.

De totes les pazigrafies que apareixen al final del segle XVIII, com les de Fry, G. E. Busch, Grotenfeld, sols la de J. S. Vater (1799) es digna d'atenció, car l'autor ja senta la opinió de que la pazigrafia serveix pera la comunicació y el comerç de llunyans paisos quines llengües no comprenem.

En 1805 Náther'on publica una obra en la que proposa usar una escriptura quins signes fossin figures preses del natural. La sola anunciació d'aquesta idea'ns fa comprendre lo enrevessat e impossible del sistema.

Contra aquest y els altres semblants sistemes aixecá sa veu Fiedr. Immanuel Niehammer, conclohent que ab símbols, jero-glífichs y signés de pensament no s'arribaria a cap solució. Y, sense creures llençar la idea d'una llengua normal, emeté la prudent opinió de que solsament imitant una llengua natural se podria solventar el problema de la llengua *universal*. Y es més, arribà fins a dir que havia d'ésser possible usant d'ella «pensar sobre'l paper», això es, escriure ab la rapidesa del pensament, sistema que nomená *Ideográfich*.

F. PUJULÀ Y VALLÉS

(Seguirá.)

LA MENTIDA

(DEL LLIBRE DE MEMORIES D'UN AMICH)

La major injuria que pots fer a un amich es dirli una mentida. Encara hi ha una injuria més gran, y es la que, al dirli aquella mentida, se fa un a sí mateix.

Jo tenia tres amigues: l'Angela, la Rosa y la Encarnació. Un dia varen dirme una mentida, y jo'm vaig posar trist. Aleshores erem tots joves. Ens tractavem de tu, ab franquesa y estimació de germans. Jo havia jugat ab elles de petit a tots els jòchs imaginables; les hi havia cullit més flors dels camps que no'n fa cap jardí en set primaveres, y elles m'havien retallat y brodat més estampes de paper *bristo* que sants hi ha als altars de set dotzenes de catedrals. Més tart havíem passat junts alguns anys de la nostra joventut somniadora, llegintnos als ulls els nostres petits secrets ingenuus. Ens estimavem com a germans.

Totes tres eren bones com el pa, de cor-tendre y aixerides. Per res del món haurien mentit. Una mentida grossa no l'haurien dita may, y menys a mi que sabien no'm pla-

via. Y no obstant, un dia varen dirmen una. Oh! una de molt petita, molt petita Y jo'm vaig posar trist.

No vos les descriuré pas, les tres amigues meves. Potser les coneixerieu y jo no vull que les coneguèu. Els seus retrats els guardo en la cartera dels recorts dolços que solsament jo puch fullejar y fullejo en mes hores de melangia. Els seus retrats no vos interessen. Lo qual no vol dir que no sien força interessants. Però no vos els puch donar. Potser pels retrats coneixerieu les tres amigues meves; potser elles mateixes s'hi coneixerien. Y aleshores... aleshores jo no ho sé pas lo que passaria. Si no m'esgarrapaven—una d'elles, per lo menys, es ben capaca de ferho—m'aborririen; m'aborririen per sempre més. No'l perdonarien pas al pintor atrevit y maliciós.

Ja vos he dit qu'eren tres àngels de bondat, de candidesa y... de malícia, y també vos he dit que no n'eren de mentideres. No vull dirvos res més. Que ab això y ab lo demés que vos he dit ne teniu prou pera comprendre ma tristesa'l dia aquell que varen dirme una mentida... Oh! una mentida molt petita.

Tant, que quasi bé no la recordo. Y encara que la recordés tampoch vos la diria. Ni la diria a elles mateixes. Potser vos en riurieu, y elles també potser se'n riurien, de tan petita qu'era. Y farien mal fet. Ningú se'n ha de riure d'una mentida, per petita que sia, per *angelical* que sia. Qu'es una cosa molt seria això de mentir. Y el vostre riure y el seu riure'm semblarien un es-carni a la meva tristesa: a la meva tristesa del jorn aquell que me la digueren, y a la meva tristesa d'ara y de sempre que'n faig recort.

Sols vos diré que's tractava d'una mentida aixi: Les tres amigues meves me varen prometre una cosa, una flor, per exemple. Y no me la varen donar. La varen donar a un altre: vaig veure la flor en son trauc. A mi varen dirme: «Però zes veritat que te l'haviem promesa?... No'ns en havíem recordat més.» La veritat—oh, després la vaig conèixer!—no era aquesta. La veritat era que l'havien donada a aquell altre, perque eren més amigues d'ell que meves, perque l'estimaven més.

«L'hem donada a n'ell perque l'estimem

PER LA MAYNADA

Si, com hem dit algunes vegades, el qui té'ls noys té'l poble de demà, a conrear l'esperit dels noys deu dirigir-se'l nostre esforç, per'asegurar el triomf y el benestar dels que han de venir a fer un'altra anella a la cadena eterna de la humanitat.

Per això en els pobles forts mereix especial atenció la maynada, y els cervells reflexius li preparen l'ambient que, d'acort ab un plan determinat, ha de fer la educació del noy, qu'en poch temps serà no solsament la base del progrés, sinó la croça en la que ab seguritat pugui descansar la vellesa de llurs pares. Y així com l'industrial mira de treure profit de totes les materies, a l'intellecte correspon d'encaminar a la maynada en tots els seus actes per insignificants que semblin, tenint en compte les necessitats del pervenir, l'enaltiment de les idees que ha de sustentar y el respecte y tolerancia envers sos antagonistes.

El descuyt en que Catalunya, o al menys una bona part d'ella, té a la maynada, fa que la classe obrera no senti el nacionalisme com aquells als qui no ha mancat una sana educació, ja que l'obrer en general dedueix sols de la propria experiència, fa comparacions ab lo que ha vist, y si més no fa es perque no sab. Mireulo créixer el noy de l'obrer, seguiu-li pas a pas la vida d'infant y de jove, y no trobaréu gens estrany que no sia nacionalista.

Emperò si de petit el nom de Catalunya li fos familiar, si per rutina solsament sapigués un mot de nostra historia, vingut el cas de determinar allà hont-ha de portar les seves forces, no crech pas que la nostra causa, anant malament, hi tingués com ara un adversari declarat.

Altrament, pels carrers de Barcelona no'n busquéu pas cap de noy: van tibats com homes petits. Anèulos a cercar als pobles rurals y per places y carrers, en les hores d'esbarjo, els veuréu fer uns jòchs sense cap finalitat, buyts; juguen talment abandonats, com si el nostre poble hagués perdut la esperança en la maynada y la fe en l'avenir. Si en el jòch hi entra'l cant, el motiu d'aquest es quasi sempre tonto, o bé'l producte d'un exagerat fanatisme, com quan criden:

Niñas, si queréis venir, — vamos á la batalla — vamos á defender — á nuestro Santo Padre, etc.

Cal, donchs, que'l nacionalisme se'n preocupi de la maynada, y ab més motiu ara que, essent la Festa Nacional Catalana un fet, no es complet; manca qu'en dita festa (o un'altra) s'obri un concurs de jòchs infantils, qu'estimulin la instrucció dels noys sens omplirlos-hi el cap com les lliçons, procurant així contribuir a una ensenyança sens enfarfecs, distreta y que s'acomodi als preceptes higiènicsh.

La infantesa es precisament l'època de la vida en que tot queda gravat en la pensa. Un nom, una frase de nostra historia que'ls noys jugant sentissin o diguessin, la recordarien sempre, y això'ls faria simpatisar ab el nacionalisme.

Crech, donchs, qu'es d'imprescindible necessitat obrir un concurs de jòchs infantils, tant o més útils que'ls certàmens literaris; y menys pesats, perque no caldria pas ferlos anyals ni en cada poble, puig de llur difusió se'n cuydarien els meteixos noys.

PERE M. ROSSELL Y VILA

ESPERANTO

ALGUNS ASSAIGS ANTERIORS A AQUESTA
LLENGUA

(Continuació)

Totes aquestes y altres probes no conduïren a cap resultat, y desde'l concurs de l'Academia de Kopenhague fins a l'època actual no'n trobem cap digna de menció, exceptuant *Le poliglote improvisé ou l'art d'écrire les langues sans les apprendre*, de A. Reuzi, a Paris, 1840; la pazigrafia de Sunderwal a Suecia, y la *New universal cipher language*, 1874, d'un autor no anomenat, a Londres.

Els més nous pazigrafistes dels qui ara parlarem, són: el baró de Gablenz, Moses Paic, don Sinibaldo de Mas, Antón Bachmaier, els quals, com l'Albert Walter, se troben més elevats que'ls seus predecessors, tant per lo que's refereix a la construcció, com per lo que's refereix a la facilitat del mètode.

La construcció de la llengua del baró de Gablenz es grandiosa. Avans que res, s'esforçá per fer un alfabet apart, extret de 33 llengües diverses, de les que'n tregué altres tantes *claus*. Redactá una gramàtica, y un diccionari en el que la majoria de les paraules són monosilábiques. Mes per bona que fos la

seva tasca, era molt gran la dificultat d'estudiar les dites enrevessades claus. Ademés, tampoch posà atenció en el fet de que'ls pobles de l'Àsia Oriental no poden fàcilment pronunciar les consonants europees, com per exemple la «r», quina es usada principalment en els noms dels números (ra 1, re 2, ri 3, ro 4, ru 5). A pesar de que la pazigrafia de Gablenz no servia per a la vida pràctica, demostrà ab ella son autor conèixer bé l'esperit de la ciencia lingüística.

A l'any 1863, al mateix temps que la proposta de Grimm a Constantinopla, aparegué l'obra de don Sinibaldo de Mas, de la que també'n parla Max Müller en les nomenades lliçons. Vegé la llum al mateix temps a Londres, Paris y Leipzig, y mereix atenció. Però la definició que dona de la ideografia demostra qu'encara's movia sobre l'equivocat camí, qu'enloch d'acostar havia d'allunyar de l'assoliment de l'ideal. Diu així la definició: «Ideografia es l'art d'escriure ab signes que representin idees, y no ab paraules (sons) d'una llengua qualsevol.» Tenint en compte que'ls signes aritmètics y algebraics són iguals per tots els pobles que'ls usen, y que així podien ésser els signes ideogràfics, s'esforça en demostrar que 500 milions d'homes, els japonesos, conchinchins, tonquinesos, se comprenen reciprocament per una igual escriptura. ¿Son llurs signes—se demana—altra cosa que signes ideogràfics? ¿Se pot dubtar encara de la possibilitat d'aquest sistema? ¿Som incapaços nosaltres de fer allò que fan els asiats, quins estèm convençuts qu'estàn per sota de nosaltres? Nosaltres no dubtèm de la possibilitat de son us, com no dubtèm de la dificultat de la seva introducció en els pobles. Els xinos trevallen molts anys en l'estudi de sa llengua escrita que consta de 40,000 signes diversos, però nosaltres occidentals, ja de fa molts anys, som hereus de la escriptura alfabètica-fonètica dels fenicis-hebreus, que ab 23 lletres ens permet construir milions de sons, qu'es cert que no poden nomenarse paraules si no representen idees, però de quina utilitat pràctica no'ns es possible dubtar. No hem d'anar enderrera retornant a les immòvils figures egipcies o xines qu'estàn encara fonamentades en la representació d'abstraccions.»

Don Sinibaldo de Mas prenia per cada idea un signe, emmatllevat a les notes musicals, ab la diferencia que no donava notes efectives en totes les seves nuances. Segons estigués la nota en una o altra linia, la idea per ella representada era *substantiu, verb, adjectiu*, etc., etc., y d'igual faysó era expressada cada forma gramatical. Ab tot y semblar fàcil aquest sistema, a primer cop d'ull, aviat se veu que per a l'us universal els seus signes resultaven massa complicats.

Un any després Moses Paic publicà una

pazilalia y pazigrafia. Usà solsament xifres. Els signes dels números desde'l 1 fins al 999 li servien per a expressar les flexions gramaticals; desde'l 1000 endavant, per a expressar les idees elementals. Les idees definides apareixien, donchs, sempre expressades per xifres definides. Les diverses concepcions de les comunes idees, els derivats, etc., se formaven per l'adició de més números als números de la idea acompanyats dels signes d'adició o substracció.

Per exemple: 3243 significava la idea elemental de compra, y 3243 + 10 = un comprador (indeterminat), 3243 + 13 = el comprador, 3243 + 101 = els compradors, etc.

D'aquesta pazigrafia M. Paic ne feu una pazilalia substituhint els números per lletres y els signes + y — per les lletres *m* y *n*; per exemple:

3243 + 10 = comprador = *segimanos*,
3243 + 20 = compradora = *segimenos*,
3243 + 40 = compra (una compra) = *segimonos*, etc.

Se veu ab això qu'en Paic acabà com en Wilkins per la escriptura y llengua de sons, ab la diferencia de que aquest darrer començà trevallant ab lletres, y el primer ab números.

Creya Paic que per a'ls corrents negocis de la vida era suficient l'estudi de 1,000 signes d'idees, que ab l'ajuda de les idees contigües fàcilment se podien fer arribar a 10,000. Però ja en D-ro Wild remarcà que aquest sistema demanava massa atenció per a que pogués ésser introduhit en les comunicacions de pobles allunyats entre si. Opinà també que si's volia que'ls pobles asiàtics l'usessin era necessari fer una pazigrafia que no estigués basada en les trevallades llengües europees, sinó que'n fos una de nova més fàcil que la xina.

Apoyantse en aquest principi el darrer partidari de la llengua pazigráfica, Antòn Bachmaier, quefe d'una gran casa de comerç a Munich, l'any 1870 ne construí una, fonamentada també en els números, car tots els pobles, deya, tenen els 10 signes de números anch que ses formes sien diferentes. Aquests números s'escrivien en totes direccions, no solsament en la horitzontal d'esquerra a dreta com els europeus ho fan, sinó al revés com els mahometants, o de dalt abaix com se fa a l'Àsia Oriental, lo que'ls feya còmodes per a la escriptura, la imprenta y el telégraf. Bachmaier expressava cada idea per un nombre, no usava article definit, l'indefinit l'expressava ab el número 1, e indicava'l plural subtrallant el nombre de la idea.

Els substantius els usava sense sexe ni declinació. Els graus de comparació s'indicaven ab un o dos punts dalt del nombre de la idea, el nom dels nombres fonamentals ab punts sobreposats, els ordinals per punts posats a sota. Els verbs sols eren usats en

el modo infinitiu, expressantse'l futur ab un ratllat sobre'l nombre, el passat per un titllat, etc. Els noms propis més coneguts y els geogràfics tenien en els diccionaris números apart. Bachmaier deixà preparats vocabularis pera 18 llengües, en els quals treballaren el conegut lingüista Ignatz Gangenigl y el professor Wilh-Stephanus. Pera treballar en aquesta llengua's fundà a Munich una societat a la quina pertanyeren els més distingits mestres, com en Mezzofanti, professor Richter qui parlava en 34 idiomes, professor Sauth, D ro Wild, y altres, com el meteix von Gablenz, don Sinibaldo de Mas y M. Paic, que'n foren membres honoraris.

Malgrat el sistema, era extremadament simple, donchs usava solsament 9 signes comuns y 6 signes apart, y malgrat haver desvetllat l'atenció, fins a l'extrèm d'haverse intentat un Congrès universal que devia tenir lloch a Paris, el sistema fracassà, y el treball esmentat en ell se perdé sense resultats.

¿Per qué? Perque la vera causa de sa ineficacia estava en el sistema meteix, construït en l'ayre como el dels seus predecessors.

No obstant, no hem pas de creure que sistema tan simplificat com el de Bachmaier, que ab tot y no portat en son si el fonament pera la llengua universal, desaparegués sense deixar cap utilitat. Son meteix autor reconegué en el pròleg dels seus vocabularis «que aquella manera de comunicarse per escrit may seria igual a una llengua; que no obstant, pera la comunicació ab aquells quines llengües no comprenem (qui comprèn totes les llengües!) seria una gran ajuda.» En efecte, era ben usable pera curtes notes mercantils, per'avisos de periòdics, y principalment pera'ls telegrams.

Al arribar a aquest punt, el doctor Zamenhof termina la traducció de la conferencia, fent constar que son autor segueix fent la historia de diverses probes fins arribar al Volapük, llengua de la qu'era entusiasta partidari, trobantla com la millor de totes les que s'havien fet, y que va deixar pera dedicarse entusiasmat a l'*Esperanto*, del quin fou decidit campió fins a la mort.

J. PUJULÀ Y VALLÈS

(Seguirà)

FINLANDESES

EL MEU POBLE SEMBLA UN GINEBRÓ

OLS per etzar els *finnois* entraren en la península finlandesa y encara hi són avuy dia.

També n'han vingut d'altres aquí, a cercar terres; mes tots se'n són anats pel llarch de la costa, o se'n són entornats al trobarse devant la porta barrada. Les ungles dels lapons no l'han arribat a tocar el sòl de Finlandia, y ab llurs trineus poch a poch se són retirats cap allà hont creix el seu nodriment. Els suechs s'ampararen de la terra més fèrtil, però a la distancia de dues milles trobaren els ayguamolls y el desert que'ls deturaren. En quant als nostres amichs, els orientals, no han llaurat gayrebé més que'ls horts. Y'si es cert que aquí hi ha hagut gegants, aquests s'han limitat a jugar a bales ab les iglesies, y al cap d'avall s'han cansat.

Els *finnois* han trobat sens dubte terres més riques regalant llet y mel, però no sembla sinó que prefereixin les terres migrades que despedeixen sentor; han cercat brugueres seques, fotges humides, y horrorosos deserts hont la terra no's desglança.

Hi ha qui diu que si se'ls permeté'l pas fou per necessitat devant dels més forts: mes jo crech que aquest fou el millor pensament, y el més pràctic, dels nostres avis. Llur dura y llur fermesa havien passat per fortes probes, y ells no ho oblidaven, y sabien que allí hont se trenqués la enclusa dels altres, la seva guanyaria en força. L'aixada ha sigut la espasa, y ab ella han conquistat la terra qual possessió'ls hi ha reconegut el vencedor meteix. Diguis aquest com se digui, parli suech, danés o rus, de les batalles n'ha vingut la victorià dels finlandesos meteixos. Pels invasors forasters ha estat Finlandia un ós molt dur de rosegat, avuy com avans. Si nosaltres els hi donguessim dihentlos: «Héuselaquí, preneula!», ells no s'atrevirien a pèndrela.

Podém, per lo tant, restar tranquils, al nostre pler, sense descoratjarnos sia quina sia la nostra sòrt. Calms, escoltarém xiular els oratges com el ginebró dalt del puig ro-

naturalesa produeix en l'èsser lliure en ses encarnacions successives de Isaac Laquedem, el juheu errant, d'*En Misèria*, y de *L'Un-git...*

En resum, les poesies de Victor Català mostren a través de la forma poètica la meteixa intensa emoció de les obres en prosa de l'autor y, per lo meteix que duhen tot un món d'aventatge a les de *flors y violes* que vegeren produhir els *temps-jadis*, venen a representar dignament dins de les lletres catalanes la tendència poètica moderna de la que a són una triada mostra, per lo que no dubtèm en recomanar el nou llibre als qui segueixen ab interès l'espandiment literari de la nostra terra.

R. MIQUEL Y PLANAS

ESPERANTO

«LA LANGUE BLEUE».

ALTRES NOMS D'INVENTORS DE LLENGÜES
INTERNACIONALS.

La Llengua Blava, color del cel que plana sobre nostre eternament indiferent a les petiteses de la terra, o *llengua B.* inicial del nom del seu autor Lleó Bollack, es una de les modernament aparegudes. (Paris, 1900).

No's té d'ella gayrebé cap notícia; una rara casualitat ha portat a les meves mans els dos volums en que l'autor explica sa teoria, no sense necessitar més de 400 pàgines 4.ta major. El bon amic Palou, intel·ligent corrector de probes de ca'n Giró, trobantse a Paris el 1900 fent de son ofici, tingué ocasió de corregir les probes d'aquells volums. Ell ha sigut qui me'ls ha proporcionat. Jo vaig a ferne una lleugera crítica pera que'ls llegidors de JOVENTUT ne tinguin coneixement.

La llengua B. no es pràctica, ni reporta la majoria de les ventatges que l'autor enumera. El meteix Lleó Bollack fa constar que la llengua internacional no deu ésser literària, que ha de limitarse a servir d'instrument a les necessitats més apremiants de la vida, y que les obres literàries deuen conèixer pels originals o per les traduccions a l'idioma propi que d'elles se facin. Això sols ens hauria invitat a no parlarne, pera no malgastar un temps preciós que podiem haver empleat en el perfeccionament de l'estudi de l'*Esperanto*, llengua en la qu'existeixen ja traduccions de *l'Hamlet* y la *Iliada* qu'en res traeixen als originals. Però com sia que l'autor condemna l'*Esperanto* repetides vegades en sos llibres, no estarà de més fer veure'ls errors en que incorre posant en parangó'ls dos idiomes, lo que de pas donarà a conèixer llur estructura.

De moment, la llengua B. redueix l'alfabet a 19 signes, un dels quals es un signe nou

(4) (1) quin sò es el següent: *txe*. Això, que a primera vista sembla una ventatja y com a tal ens ho presenta l'autor, no ho resulta estudiant a fons. La supressió dels sons molls (*ge, je, xe*, etc.), no lliura de cap dificultat. Tots els pobles aris els posseïxen. Sols els espanyols troben en ells una mica d'entrebanch, que ab un poch d'atenció solventen tot seguit. No té lògica, donchs, la supressió d'aquells sons, molt menys tenint en compte que l'autor sols se proposa que'l seu idioma pugui ésser usat pels pobles aris.

Malgrat l'afirmació de l'autor de que sa llengua està construhida obehint a tots els procediments fins a l'actualitat seguits pels altres autors, sa llengua es més que altra cosa filosòfica, purament imaginativa, que no té pera res en compte l'esperit de construcció de cap idioma nacional. Així com en *Esperanto* veyèm que la construcció obeheix a *lo més lògich, racional y fàcil* de tots els idiomes, en la llengua B. obeheix solsament a una idea preconcebuda per l'autor.

Així ens trobèm, per exemple, ja a son començ ab una modificació total de les parts de la oració.

Confesso que després del detingut estudi que n'he fet no puch recordar ab facilitat cap de les seves regles: tan confoses y enrevessades són. Suposa l'autor al primer home, Adàm, despertantse a la vida ab el cervell verge de tota impressió, y diu: lo primer que farà, serà un crit. Primera part de la oració: la *interjecció*. Tot seguit un grup d'idees vagues se formarà en son esperit: *interrogacions, afirmacions, subordinacions, idees de contraris, d'inferioritat*, etc. Segona part: els *mots-cadres* o *gestes orals*. Pera no ésser pesat nomenarè solsament les altres parts: *Conectius, Designatius, Noms y nombres, Verbs, Atributius y Modificatius*. Les quatre derrereres formen la segona categoria qu'ell nomena *Mots precisos*, els quals són sempre llargs, així com els de la primera, nomenats *Mots vagos*, són sempre curts. Se veu tot seguit ab aquesta sola enunciació de longitud de sons donant valor gramatical, un gran error y una causa de confusió tal, que'l meteix autor se veu obligat, pera solucionarla, a recomanar al final de sa teoria, que al parlar son idioma's faci una petita pausa a cada paraula y una pausa més llarga al final de cada oració. Quina traba més amohinadora y enutjosa! Quina manca de sonoritat, si s'ha de fer lo que també mana l'autor, això es: que's *martellegi* cada sílaba, pera que l'accent caygui en totes y en cap, pera que les paraules sien opaques o mates!

Anèm a la comparació ab l'*Esperanto*.

Malgrat l'autor Bollack opini ésser son idioma més fàcil, la constatació'n's probarà que no es certa sa afirmació.

(1) Una h al revés.

Plural dels noms: En la llengua B. el plural dels noms se fa ab la *u* afegintla a la fi dels mots. No totes les parts de la oració fan el plural igualment. En *Esperanto* se fa ab la *j* (*y*) d'igual manera *pera totes les parts de la oració que prenen plural*.

Femeni: En la llengua B. se fa ab la *u* prefixantla, això es, posantla al davant dels noms. En *Esperanto*, s' fa subfixant la partícula *in* després de l'arrel. Se veu tot seguit una major facilitat de retenció en la memòria a favor del darrer llenguatge, per la clara rahó de que res se presta tant a confusió com la igualtat de sons.

La *u* servint peral plural al final, peral femeni al començ y peral altres usos com el d'unió de paraules compostes, no es més que un motiu de confusió. Es ben bé cert qu'en totes les coses del món no es pas la unitat el camí de la senzillesa!

Però hi ha més encara. En *Esperanto* sols hi ha una classe de femeni: el de sexe. En la llengua B., a més del masculí, del neutre y del femeni que queda indicat, hi ha'l femeni nomenat per l'autor de *civilisació*, que's fa ab el sufixe *in*, y el femeni de 30 noms indicadors de situació humana, familiar o relació social, que's fa ab mots diferents dels masculins. No queda cap classe de dubte sobre quina de les dues llengües té'l femeni més fàcil de recordar. Si dihem al més profà en materia de gramàtica: en *Esperanto* tot lo que no té *sexe* femeni masculí es neutre y el femeni's fa afegint al masculí (qu'es igual que'l neutre) la partícula *in*; y després li dihem: en la llengua B. tot lo que no té *sexe* masculí, es neutre o femeni, y aquest se fa quan es natural prefixant la *u* al masculí, quan es de *civilisació* (!) (exemples: emperadora, princesa, la dona del flequer...) ab el sufixe *in*, y quan es femeni humà, familiar o social ab un mot diferent, suposèm qu'en lo que's refereix a l'*Esperanto*'ns haurà entès y en lo que's refereix a la llengua B. s'haurà quedat completament com avans d'explicarli.

Deixant tota altra part de la oració y avans de passar al verb, donaré una lleugera idea de la nomenada *Règle de la Marguerite*, peral fer veure una de les grans contradiccions en que l'autor incorre al criticar l'*Esperanto*.

La dita regla es la següent: Recordant les paraules que's diuen al arrancar pètals de aquella flor: *gens*, *una mica*, *molt*, *ab passió*, respostes al *¿m'estima?* (pregunta ridícula que fa en aquest món gayre bé tothom: l'enamorat per la enamorada, la mare pel fill, l'artista pel públic, el polítich per la massa... etc.), y substituhint algebraicament les paraules per lletres (vocals) que facin l'ofici d'interjeccions, se tindran uns afixes qu'enriquiran el llenguatge. En efecte:

a —	significa res...	o manque
o —	» una mica	o doute, avertissement
e —	» molt	o exuberance
i —	» apassionadament	o paroxysme

Donchs aplicant la *Règle de la Marguerite* a la paraula *lov*, amor, s'obtindrán els mots següents:

alov...	manque-amour...	o indifference
olov...	avertissement-amour...	o penchant
elov...	exuberance-amour...	o passion
ilov...	paroxysme-amour...	o idolatrie

Ab aquesta regla y altres terminacions, ab un sol mot se poden formar 72 formes ab significació precisa.

No's pot negar lo enginyós del sistema, però son autor se veuria compromès si s'hagués de defensar de l'atach qu'ell méteix dirigeix sense rahó (com se veurà) a l'*Esperanto* en lo que's refereix als afixes, y si ens hagués de refutar nostra opinió de que son sistema es solsament filosòfich o imaginatiu, al pas que'l del doctor Zamenhof es lògich y racional. Esbrinemho:

En *Esperanto*'l sufixe *ar* vol dir conjunt, y la terminació *o* caracteriza tot nom substantiu.

Donchs bé, de *stup*, arrel d'esgrahó, se fan els substantius *stupo*-esgrahó, y *stuparo*-escala (conjunt d'esgrahons).

Veyàm lo que'n diu en Lleó Bollack: «Pera dir «escala» cal conèixer l'arrel *stup* (que ab la *o* final vol dir *esgrahó* (*marche du échelon*), pensar en un afixe *ar* que significa «colecció, conjunt de coses», afegir aquest sufixe a l'arrel *stup*, peral obtindre *stupar*, y juntarhi la *o* dels substantius. Llavors s'obté un mot que demà, segons el vocabulari, significará *escala* (o *échelle*!) però qu'en realitat vol dir «conjunt, colecció d'esgrahons».

«Donchs per'alguns la paraula «escala» pot no despertar la idea d'«una colecció d'esgrahons» sinó tenir com imatge en el pensament «allò que permet pujar o baixar en una cosa» sense que la noció d'*esgrahó* sia present a l'esperit...»

«¿No es més fàcil — afegeix després d'alguns paragrafs més — ja que aquest mot s'usa en tots els instants de la vida, tenir peral expressar la noció «escala» una paraula simple sense buscar la manera d'enredar les idees y carregar la memòria ab un treball quasi sobrehumà com ho es la busca de causes y efectes?»

La resposta no pot ésser més fàcil. Si, té rahó; però la paraula simple la té l'*Esperanto* y la pot trobar en el diccionari: es aquesta: *stuparo*. Usila en Bollack com a tal sense preocuparse de si es composta o no, y tindrà lo que desitja. Tant costa apendres de memòria aquesta com un'altra. Si jo dich al

senyor Bollack «*stuparo* vol dir escala», sens explicarhi el valor de *ar* y de *o*, ¿a què queda reduhida sa objecció?

Però ¿pot acceptarse la pueril objecció de part de qui dona a la *a* la significació de *mancament*, y de la *manca d'amor* ne dedueix la *indiferencia*? ¿No pot pensar algú també que manca d'amor vol dir *odí*, o *despreci*, o *desconeixement*? ¿No pot algú pensar que *paroxisme d'amor* vol dir *erotisme* enlloch d'*idolatria*?

Però ¿còm pot ocórrerseli, a qui fa una llengua ab afixes, qualificar de *exercicis matemàtics* els d'una llengua que sols n'usa uns 35? ¿No es això *mentar la soga en casa del ahorcado*? ¿Quina força d'argumentació pot tenir en aquesta materia l'autor d'una regla com la de la *Marguerite*, que permet deduir d'un mot 72 paraules? M'apar qu'es obvi insistir sobre aquest punt.

Passèm al verb. En *llengua B.* el verb no varia en el modo ni en la persona. Sols varia en l'estat natural en quant al *temps*; y en l'estat formal sofreix les variacions d'*anterioritat*, *passivitat* y *margueritiació*.

No té modo condicional. Els seus modos són:

Infinitiu: *ausencia* de tot mot subjecte.

Indicatiu: *presencia* d'un pronóm personal en *nominatiu*.

Exclamatiu: *presencia* d'un pronóm personal en *vocatiu*.

Subordinat: *presencia* d'un dels *mots-cadres* *ku* o *knu* colocats entre la preposició principal y la subordinada.

Per aquest estil, y acceptant després un temps nou, que inclou juntament el passat, el present y l'avenir, nomenat *l'etern*, continua l'autor explicant la conjugació en pàgines y més pàgines plenes de quadros de conjugació y de variants. Vegis com a mostra una *petita* indicació de l'*exclamatiu*: «Si el subjecte del verb es un *nom*, cal usar en aquest cas un personal o *vocatiu* després d'aquest nom. La frase *man komo*, vol dir «l'home ve». Si's vol interpelar a algú y dir: «home! vina!» caldrà traduhir: *man et komo*, es dir: «*Hometu! vina!*»

Vèginse *totes* les regles del verb en *Esperanto*, pera que judici el lector, sense que jo hi faci cap comentari.

Infinitiu: Termina en *i*. — *Ami*. — Amar.

Indicatiu-Present.—

Termina en *as* pera totes les persones y temps:

Mi	amas	— Jo	aymo
Vi	»	Tu	aymes
Si	»	Ell	ayma
Ni	»	etc.	
Vi	»		
Hi	»		

Passat: Termina en *is*. — *Mi amis*. — Jo ay-mava o he ay-mat, etc., etc., etc., etc.

Futur: Termina en *os*. — *Mi amos*. — Jo estimaré, etc., etc., etc., etc.

Condicional: Termina en *us*. — *Mi amus*. — Jo amaria, etc., etc.

Imperatiu-Subjuntiu: Termina en *u*. —

<i>Vi amu</i> .	— Ama
<i>Ni amu</i> .	— Amém
etc.	etc.

No hi ha cap variant ni cap verb irregular. No crech necessari haver d'insistir més pera demostrar que, comparada ab l'*Esperanto*, la *llengua B.* no'ns ofereix cap punt de ventatja y si gran confusió.

La comparació que ab noms y verbs hem fet, podriem seguir fentla ab les demés parts de la oració. Perque en *Lleó Bollack* pot haver modificat la gramàtica classificant els mots en parts que tenen noms estranys als corrents y originals, però'ls mots els ha hagut de conservar, y ha d'usar els pronoms, els possessius, els cardinals, els ordinals, els adverbis, etc., com necessàriament exigeixen els idiomes. Ens fa ab això l'efecte d'aquells *revolucionaris* que's fan la reflexió següent: «Es inconcebible que hi hagi un home nomenat Rey, que'ns mani a tots; cal canviarli el nom.» Y's deixen matar pera que's anomeni a qui mana: President, o cosa semblant.

O bé, també, fa com aquells altres que, convençuts de que la Justicia es una Injusticia, se'n van a llur casa satisfets d'haver creat el tribunal del Jurat.

En *Lleó Bollack* no modifica en res les parts de la oració: lo que fa es barrejarles y donarleshi noms diferents.

En resum, donchs: la *llengua Bleue* es purament convencional, es incompleta, complicada, y, mercès a ses innovacions gramaticals, sumament difícil d'aprendre; al pas que l'*Esperanto* té solsament 12 regles gramaticals que poden ésser apreses ab la sola enunciació per una persona versada en gramàtica en 10 minuts, y en una hora per qui *desconegui completament* tot, idioma, fins el propi, gramaticalment.

Si han, donchs, de posar l'una devant de l'altra pera escullirne una — com pot molt bé succehir en el Congrés Internacional que pròximament tindrà lloch a *Boulogne-sur-mer* pera triar una llengua intermediaria dels pobles, la elecció no pot ésser dubtosa. Tinguis present tan sols que les parts d'oració comparades són les que presenten menys diferencies, y que les altres, a més d'estar completament barrejades, repeteixo, necessitarien pera poder ésser exposades més de 50 pàgines d'aquesta revista, mentres que tota la gramàtica *Esperanto* cab en dues columnes no més.

Però no som nosaltres sols qui trobèm la llengua inusable; el meteix autor dedica un *apèndix* als gestes, perque *une langue qui*

veut être pauvre comme la Langue Bleue un geste peut également être parfois utile pour préciser une idée. Declaració menys parcial de pobresa, y de voluntat de pobresa qu'es pitjor, es difícil trobarla.

Vèginse alguns dels signes que l'autor creu d'us universal, y que, si no fos sa bona voluntat, acabarien per ésser còmichs:

1.º Baixar el cap y aixecarlo, com geste d'afirmació.

3.º Portar l'index de la mà dreta al front, com geste de *pensar, reflexionar.* (¿No pot voler dir *boig?*)

10.º Apoyar la mà dreta al cor — amor.

12.º » » » » » ventre — necessitats naturals, etc., etc.

Altres *apèndixs* hi ha en el llibre, un d'ells ocupantse de cosa tan pueril com la escriptura lògica dels sobrescrits y discutint si el nom s'ha de posar a dalt y el país a baix, o al revés.

Un resúm històric dels projectes de llengua internacional publica l'autor. Transcriurèls noms dels inventors y les fetxes, evitant repetir els ja consignats en l'article anterior.

Sistemes de Pazigrafia:

Tartaglia (1550), Kircher (1655), Becher (1661), Besnier (1689), Horbkourtz (1687), De Ria (1788), Vater (1795), Sicard (1799), Grotenfeld (1799), Fry (1800), Naelher (1805), Nielhammer (1808), Prieur (1809), Matraba (1834), Bengi (1840), Sunderwal (1860), Pirro (1868), Damm (1876), Baranosky (1881).

Assaigs de rectificació de llengües vives:

Bradshand (1847), Doctor. L. (Welteutsch 1864), Elias Molce (1887), Boltz (1888), Melville Bell (1888), Homix (1889), Gasté (1890).

Altres inventors dignes d'ésser nomenats:

Wilkius (1641), Dalgarnó (1661), Kalmar (1772), Sudre (1827), Vidal (1845), Setellier (1852), Ochando (1855), Maldant (1886), Chaucerel (1889).

Mètodes complerts de llengües pràctiques:

Jacob Gruin, Lucien de Rudelle (*Pantos Dimore Glossa*, 1859); Cesare Merrigni, (*Blaia Zimendal*, 1878); Schleyer (*Volapük*, 1880); Volk et Pucho (*Welts prache*, 1883); Steiner, (*Pasilingua*, 1885); Elchorn (*Welts prache*, 1887); Swartha (*Vesona*, 1887); De Saint-Max (*Bopal*, 1888); Heuderson (*Lingua*, 1888); Bauer (*Spelen*, 1889); Loft (*Lingua internacional*, 1890); Dormoy (*Balta*, 1893); Heurtzeler (*Universale*, 1893); Stempf (*Communia*, 1894); Beerermann (*Non-latin*, 1894); Rosenberger (*Linga internazionik*, 1896); etc., etc.

Algú's preguntará per quina rahó, essent tan poch útil l'idioma de l'autor qu'hem ràpidament analisat, m'he entretingut en compondre aquest article. Jo dech respondre que no una, sinó varies rahons he tingut pera ferho. En primer lloch, la de donar a conèixer el nom de Lleó Bollack a l'apreci de

tots. Els errors, les equivocacions que poguem trobar en el seu sistema (algú no'ls hi trobarà) no han de privar en res absolutament a tots els homes de tenirli la estima que's mereix tot aquell qui lluyta per una causa noble y de progrés. Seria son idioma completament equivocadíssim, y aquest autor no mereixeria per això menys l'ésser discutit. Això darrer, dit en qualsevol país del món, constituhiria una pedanteria; aquí a Catalunya, desde que certa invasió pren increment y la imbecilitat cundeix, s'hauria d'escriure ab lletres de pam en totes les cantonades.

Un'altra rahó es la de que, fentlo, hauré coadjuvat a despertar l'afició a l'estudi d'aquesta branca de la ciencia, tan abandonada éntre nosaltres. Y per fi, per no extendrem més en consideracions purament personals, estich convençut de que si bé molts no haurán tingut la paciència de llegirme, o per la meua mancada claretat, o pel poch interès que l'assumpto'ls hi hagi desvetllat, no serán poch els qui, haventshi interessat, hi pararán sempre més ment, y ab sòlits coneixements gramaticals, que jo sense cap classe de modestia confesso no tenir, podrán contribuir d'un modo o altre desde nostra nació a n'aquella tasca hermosa de fer que tots els pobles s'entenguin sens haver de menyspreuar la llengua mare, ab resultats més positius que'ls que avuy com avuy, els qui ens limitém a iniciar el moviment, podem assolir.

La comunicació internacional del pensament per medi d'una llengua suplementaria no es pas l'instrument menys important ab que hem de comptar pera fer conèixer al món els nostres drets, les nostres idees y les nostres aspiracions.

F. PUJULÀ Y VALLÈS

ESPERANTOJ LIBROJ.

La casa Espasa ha publicat un *Vocabulario Esperanto-Español y Español-Esperanto* construït pels senyors Inglada y Villanueva. Felicitém coralmant a sos autors, pel seu treball y per l'amor qu'en ell hi han posat. Recomaném el llibre a tots els esperantistes y especialment a aquells que, no coneixent altres idiomes, no puguin usar els que a l'estranger s'han publicat. La seva consulta resulta sumament útil y profitosa.

Per lo que toca al títol del Vocabulari la nostra felicitació es molt més gran. Al obrirlo *temtem* trobarhi dintre, al costat de la traducció castellana, la navarra, gallega, catalana, etc. No es així. S'hi troba sols la castellana. Agrahím als senyors Inglada y Villanueva la deferença que han tingut vers els catalans, y no ho dihém en sò d'ironia sinó seriosament. Nostra enhorabona per tots concepts. — F. P. Y V.

MIRACLE

En Maragall ha tornat al *Brusi*. No li preguntèu el per què: es un miracle, un altre miracle de la Mare de Deu de Montserrat, y a hores d'ara dèu sentirsen dolçament commoguda l'ànima d'en Mañé y Flaquer; que si el *Brusi* tenia d'èsser pera nosaltres lo que fou pera'ls nostres pares — un conceller, — tan sols ab en Maragall podia ésserho, perque ningü més qu'en Maragall pot ésser el Mañé y Flaquer dels barcelonins d'avuy en dia.

Ja poden dir lo que vulguin els articles dels diumenges, ja poden dir que *esto es el Diario de Barcelona, esto ha sido y esto será*: aquestes afirmacions *categòriques* no'ns convenen. Si es que's vol que pera nosaltres, els homes d'ara, el *Diario de Barcelona* segueixi essent el *Brusi*, cal que's compleixi el testament d'en Mañé y Flaquer, y es precis que'ls directors d'aquell periòdich acceptin la responsabilitat de l'article *La patria nueva* d'en Maragall. No essent així no'ls seguirem els concells del *Diario*, que no'n volèm de predicadors d'ofici: volèm que'ns parlin ab el cor els que tinguin de guiarnos, volèm que'ns parlin ab llenguatge clar, serè, y ben amatat de bondat pera que la nostra ànima no'l rebutgi; volèm sentir la veu del sentiment, no pas sermons d'encàrrech. Mes clar: volèm tenir fe en la ingenuïtat y en l'altruisme dels nostres mestres.

No cal parlarne més de tot això, ara que'l miracle es fet. La Mare de Deu de Montserrat no ha permès que'l *Brusi* tingués tan trista fi com *La Renaixensa*, y ens vol conservar el vell casal posanhi guardians de cor jove, y desitjant, pòtser, que, per art de l'amor a la terra catalana, el *Brusi*'s converteixi aquesta centúria en *El castell de l'ideal* de que'ns parlava'l poeta.

L'ideal! Hi ha qui pretén que, avans, la gent hi tenia més fe que no pas ara en l'ideal. Jo no ho entench així. Lo que hi ha es que, més refinats, més conscients avuy nosaltres que'ls que cridaven «*Viva Espartero!*» pensantse cridar «*Visca la llibertat!*», molts cops no trobèim l'home que representi ben a satisfacció nostra'l nostre ideal. L'ideal vol poesia, y en surten tan pòchs de poetes pensadors, de pensadors poetes que'ns entenguin y's deixin entendre! Quan en surt un es per miracle. — ENRICH DE FUENTES

ESPERANTO

Un dels treballs més hermosos que sobre la idea d'una llengua internacional s'han publicat, es el que l'ilustre campió esperantista L. de Beaufront llegí en el Congrés de l'Associació Francesa pera'l Progrés de les Ciències que tingué lloch a Paris en 1900, y que'l doctor Zamenhof reproduceix traduït a l'Esperanto en sa *Fundamenta Krestomatio de la lingvo Esperanto* baix el títol: «*Essencia y avenir de la idea d'una llengua internacional*».

Impossibilitat de reproduhirlo per complert, me limitaré a donarne una idea, sentint no poder deixar fruhir la galana frase de que's val són autor pera exposar ses justes observacions y sa fina ironia.

L. de Beaufront comença'l seu treball fen, constar que tota idea gran y noble trobat quan neix dintre de la humanitat, no més que burles y atachs. Els seus propagadors són tinguts per imbècils, ximpls y criatures, quan no per sers perjudicials. Lo primer que succeeix al aparèixer en la humanitat una nova idea es lo següent, diu: Surt un revistayre, escrivint sobre d'ella un article ple de *sprit*, sens haverse, no obstant, pres el treball d'estudiar ni una miqueta l'assumpto de que parla; y el públic, que sempre va com un remat de béns (*anaro da shafoj*) derrera dels cridayres, hi fa les grans riallades, sense demanarse ni un sols moment si hi ha una mica de sentit y de lògica en aquelles *espirituals* befes. Sobre aquestes idees *es costum* parlar sempre ab ironia y ab la rialleta als llabis, perque tots tenen por de pèndreseles seriosament, donchs *ja saben qu'excepte bestieses no conté res més*, y sentirien que se'ls incloquès també en el nombre d'aquells ximpls si un sol minut hi pareessin atenció.

Però passa temps — continua'l conferenciant — y la idea es vencedora. Llavors tot cambia. Tothòm la troba comprensible per si meteixa. Les generacions que's segueixen llegeixen en els historiadors lo succebit y no'ls volen creure. ¿Es possible, se pregunten, que'l món no més consti d'idiotes? ¿Còm es possible que's fes la guerra a cosa tan clara que un noy de cinch anys comprèn?

Aquí l'autor fa la historia d'alguns descobriments que foren malehits dels homes del seu temps. Jo remeto a l'autor a Camil Flammarion, ahont hi trobarà suculentes ensenyances sobre la materia.

A n'aquesta classe d'idees, afegeix, pertany la d'una llengua internacional. Quan els nostres successors llegiràn en la historia que'ls homes, els reys de la creació, els semideus, vivien en el món els uns al costat dels altres sens entendres durant milers d'anys, no ho voldràn creure. S'indignaràn al veure que'ls qui treballaven per la propaganda d'una llengua universal eren tinguts per xim-

ples; comprendran que'ls caps buyts hi fessin brometa en els periòdichs, però no que no hi hagués ningú que'ls hi digués: «Vostès poden trobar la idea útil o no, però burlarse d'ella sense conèixerla es vergonyós, senyors!»

Riuran de tot cor al llegir les coses que contra la llengua internacional se diuen, com nosaltres rihèm dels nostres avantpassats que fa milers d'anys sens dubte protestaren de l'alfabet, afirmant ab gravetat de sabis que'l pensament humà sols guarda relació ab els objectes orgànichs, que sols per lo tant era pràctich el jeroglífich, y que lo que no havia existit fins aleshores no podia existir.

¿Còm es possible—se preguntarà en el sigle proxim qualsevol estudiant de déu anys— que tenint els homes devant del nas una llengua internacional, ab literatura propia, omplint totes les necessitats, pràctica y senzilla, encara s'entreguessin discutint tota mena de teories sense solta, quan enloch de xerrar no més havien de fer que tancar els ulls y començar a mirar?

Avuy dia, afegeix, la idea va guanyant terreny. De tant en tant, fins se llegeix en els diaris algún article defensantla, si bé cobardament, com si l'escriptor tingués por de que'l públich l'inclogui en la llista dels beneyts. Aqueixes defenses se perden entre'l chor cridaner dels burletes, y el públich, com de costúm, se'n va sempre ab els qui criden més. Però tot fa son camí, y demà fins se faràn monuments a n'els meteixos a qui avuy se desprecia.

Aquesta introducció termina preguntant a l'auditori qu'escolti sense tenir prejudicis, que judici els rahonaments ab son personal intelecte, y fentse cinch preguntes que, ab les respostes que hi dóna, extracto a continuació.

II

La llengua internacional ¿es necessaria?

Aquesta pregunta per la seva meteixa senzillesa farà riure a les futures generacions, d'igual manera que nostres contemporanis se riurien de la pregunta: *¿Els correus són necessaris?* La major part del món que pensa, troba ja ara aquella pregunta superflua; no obstant, alguns responen a ella ab un *no*. ¿Què aleguen pera fonamentarlo? Un sol motiu: el de que la llengua internacional destruiria les llengües nacionals y les nacions. Es impossible capir en què consistiria la desdita dels homes si un dia s'arribessin a abolir les nacions y sols existís una humana familia y una llengua general (1). Però con-

siderem qu'en efecte, això fos terrorífich, y passèm a tranquilisar a n'aquells senyors dihéntloshi que la llengua internacional desitja solsament donar als homes dels diferents països la possibilitat de comprendre's entresi; y de cap manera intenta immiscuirse en la vida propia de cada poble. Témer que la llengua internacional destruiria les llengües nacionals es tan ridícul com creure que'ls correus, per exemple, que donen als homes allunyats uns d'altres la facilitat de comunicarse entre si, amenacen destruir les converses, la paraula dels homes.

La llengua internacional y la llengua universal són dues coses tan diferents que no deuen may confondre's.

Si suposèm qu'un dia'ls homes decideixen formar tots un sol poble universal, serà efecte, no de la llengua internacional sinó de llurs propies conviccions y opinions. *Aleshores*, efectivament, la llengua internacional facilitarà als homes l'assoliment de son desitj; però may voldrà ella forçar als homes a tal unió.

Però, això apart, fins mirat baix el punt de vista xovinista, els meteixos patriotes són els més interessats en que aquella llengua sia un fet; de moment, la llengua internacional guarda respecte al patriotisme xovinista, la meteixa relació que guarden l'amor a la patria y l'amor a la familia. ¿Hi ha algú a qui se li ocorri dir que les relacions entre'ls homes d'un meteix país amenacen l'amor a la familia?

Hi ha més encara: no solsament la llengua internacional no amenaça les nacions, sinó que tendeix a enfortirles. En efecte, mercès a la necessitat d'estudiar els homes diverses llengües estrangeres, avuy dia quasi no se'n troba cap que conegui perfectament y a fons la seva propia, y aquestes meteixes empenyentse, barrejantse les unes ab les altres, cada dia's fan més malbé, se confonen y perden la seva riquesa y el seu encis peculiar.

Mes el dia en que'ls homes, pera satisfer llur necessitat de comunicarse entre si, sols tinguin d'aprendre una llengua estrangera, fàcil per afegiment, cadascú de nosaltres podrà estudiar sa llengua propia a fons, y cada llengua, deslliurada de la pressió de les vehines, podrà conservar-se forta, ab totes les flayres del seu país, esdevenint cada volta més potent, brillant y característica.

Un altre motiu que aleguen alguns enemichs de la llengua internacional, es el temor de que s'elegeixi com a tal una de les llengües nacionals en us, lo que faria no que'ls homes s'aproximessin, sinó que un poble adquirís supremacia sobre'ls altres y els

(1) Nosaltres nacionalistes, convençuts científicament, trobèm l'argument dels enemichs de la llengua internacional sumament ridícul, car si les nacions y les

llengües nacionals tenen rahó d'ésser, es precisament perquè són naturals y lo natural no's pot fer desaparèixer per la mà de l'home. Les nacions poden esclavitzar-se, però no destruir-se.

engolis, mercès a la grandíssima força de l'instrument que se li donaria. Aquest raonament es molt just, però déu solsament ésser exposat contra aquesta determinada forma de llengua internacional, y pert tot son valor si parèm ment en que la llengua internacional pot ésser y serà solsament una llengua *neutral*, com més avall exposarèm.

Per lo tant, si deixèm un moment de banda la pregunta de si la llengua internacional es o no possible, a la que respondrèm després, y suposèm que la acceptació de tal llengua depèn solsament del nostre *desitj*, y exceptuem els passos equivocats, que's puguin fer en la *elecció* de la llengua, tothom ha d'estar d'acort en que no's pot dir ni la més petita paraula sobre la seva perjudicialitat, y que la seva *utilitat* es tan gran, que no cal ni parlarne. No obstant, ne dirèm algunes paraules.

¿Han pensat alguna vegada a què es deguda la gran superioritat que l'home té sobre les altres besties, que al cap y a la fi tenen construcció semblant a la nostra? Tota la nostra cultura y civilitació no depenen d'altra cosa que la següent: possehir la paraula que'ns permet canviar les idees. ¿Què seria de nosaltres, orgullosos reys del món, si no poguessim canviar els pensaments els uns ab altres, y ens haguessim de limitar a conèixer sols allò que poguessim apendre per nostre propi esforç, sense podernos aprofitar de lo produhit durant milions d'anys per milions de ser's semblants a nosaltres? No'ns diferenciariem pas gayre de les besties. Preneunos les mans, els peus, y tot lo que volguèu, però deixeuos la paraula y continuariem essent els reys del món; però doneunos cent mans y tota mena de sentits fins els més privilegiats, y treyeunos el dò de poder canviar les idees, y ens convertirem en la més ignorant e indefensa de les besties.

Donchs si la petita possibilitat de canviar els pensaments uns homes ab altres ens fa tan grans, figureuvos lo que serà de nosaltres el dia en que poguèu comunicarnos plenament, y mercès a això no sols A pugui comprendre ab B, C ab D, y E ab F, sinó que cadascú de nosaltres pugui comunicarse ab tots els demés!

Un centenar dels més grans invents no farà en la vida humana tan gran revolució com la que farà la introducció d'una llengua internacional en els pobles.

Posèm alguns exemples: Ens esforcèm en la traducció de les obres de cada país a la llengua dels altres països, però això no sols demana molt temps y molts diners y treball, sinó que a la fi sols se tradueixen un nombre petitíssim d'obres, quedant la major part, ab llur riquesa d'idees, pera nosaltres en la més gran fosquetat. Donchs quan existeixi aquella llengua internacional, tots els llibres hi podran ésser traduhts, tot lo que surti del

pensament humà podrà ésser explicat en aquella llengua neutral, y moltes obres hi seran escrites directament, fent possible a tots l'adquisició de *totes* les idees que la humanitat produeixi.

Pera'l perfeccionament de cada branca de la ciencia fem congressos internacionals, però quin paper més ridicul el seu paper!

En ells no hi enrahonem els que tenen coses a dir sobre aquella ciencia, sinó'ls qui poden xerrar en algunes llengües. *Nia vivo estas mallonga kaj la scienco estas vasta; ni devas lerni, lerni, lerni!* Y a l'estudi no hi podèm dedicar sinó una part curtíssima de la nostra vida, a saber, nostra infantesa y nostra joventut; mes ay! gran part d'aquest temps inapreciable l'hem de perdre en la enutjosa e improductiva tasca d'estudiar llengües! Quànt no guanyariem si tot el temps el poguessim dedicar a l'estudi de positives *ciències!* A quin nivell més alt s'enlayraria la humanitat!

Però no enrahonarèm més d'aquest punt, perque si bé'ls qui ens escolten poden tenir diverses opinions sobre tal o qual forma de llengua internacional, dubtèm que n'hi hagi cap d'entre ells que dubti de la *utilitat* de la llengua en si. Però com molts homes que no acostumen a tenir idees precises sobre les seves antipaties o simpaties, sembla que, si no aproben tal o qual forma d'alguna idea, forçosament han d'atacar totalment la idea en si, preguèm als ohidors recordin que no dubtin absolutament res de la utilitat d'una llengua internacional, y que recordin que a la pregunta *¿la llengua internacional es necessaria?* hem respost afirmativament així:

«*La ekzistado de lingvo internacia, per kiu povus komprenighadi inter si la homoj de chiu landoj kaj popoloj, alportus al la homazo grandegan utilon.*»

«La existencia d'una llengua internacional, per la que poguessin ferse comprendre entre si els homes de tots els països y pobles, reportaria a la humanitat grandíssima utilitat.»

F. PUJULÀ Y VALLÈS

(Seguirà.)

ESPERANTISTAJ ADRESOJ

Sinjoro Aŭgusto de Marich (redaktoro revuon «Esperanto'n»). — Papnovelde-u. 6. — Budapest. IV. Hungarujo. — Intershanghos poshtmarkojn, malnovajn latinajn librojn kaj antikvajn monerojn.

nostres artistes, ¿no hem d'avergonyirnos nosaltres els de Barcelona, que sols els hi oferim mirallets y encara *cacem ab trampa?*

Jo estich pensant que proporcionalment Barcelona tindria d'oferir de cinquanta a seixanta mil pessetes als nostres artistes en sos Jochs Florals, pera pòsarse en un lloch digne, pera posarse a l'altura de Palafrugell.

Però no farem això a Barcelona. Som massa burgesos, som massa rics, y els burgesos y els rics de Barcelona no'n sabèm, vull dir, no'n saben d'èsser rics, d'èsser burgesos.

EMILI TINTORER

Palafrugell, 23 juliol, 1905.

ESPERANTO

III

Continua'l senyor de Beaufront exposant les següents idees:

Passèm a la segona pregunta: *La llengua internacional ¿es possible?* Cap home sense prejudicis pot dubtar ni un moment avans de respondre que si. No obstant, n'hi ha que ab el més gran aplòm afirmen que'ls idiomes són coses naturals, orgàniques, que depenen de diferents qualitats fisiològiques dels òrguens de la paraula de cada poble, del clima, herencia, creuament de races, condicions històriques, etc., etc. Y aquests homes s'imposen a la multitut, al exposar aquestes idees, sobre tot si les fan ben enrevesades ab forces cites y misterioses paraules tècniques (1).

(1) Hem de fer constar que si bé estèm conformes ab les conseqüències que treu l'autor, refutant aquesta idea, també ho estèm ab ella. Això es degut a que'ls dos extrems no guarden relació directa. L'ilustre senyor de Beaufront defensa la facilitat d'aprendre un idioma; al pas que'ls pseudo-sabis, com ell qualifica als qui defensen aquella tesis, se refereixen a la essència, rahó d'èsser, motiu causal, o matriu històrica dels idiomes. Si bé es un fet ben patent l'afirmació del senyor de Beaufront: *una llengua pot ésser apresada per tothom*, no ho es menys que les condicions etnològiques e històriques són les que constitueixen y modifiquen les llengües. Podriem dir que no són els homes els qui enrahonen, sinó'ls medis-ambients. Si així no fos, parlaríem llatí y no català, francès, italià, etc. Y dintre de cada poble'ls idiomes no's dialectisarien com ho fan malgrat les academies. Jo no sé pas fins a quin punt els òrguens vocals de cada poble no's diferencien, però això es indiferent; no parlèm pas ab la llengua, sinó ab el cervell. Aquí radica la font d'hont brolla l'idioma, y la diferencia d'aquest orgue y ses funcions es ben diferent en uns y altres pobles. Aquestes diferències poden llimarse en un individu, però al tractar de ferho ab tot un poble, l'eyna (l'idioma) sempre sofrirà un desgast o un guany, substituhintla o ategintseli l'eyna del poble que sofreix la operació.

Precisament nosaltres creyèm que una de les grans qualitats de l'Esperanto es la d'estar constituït de manera tan sabia, que cada poble hi pugni *abocar* idees

Però'ls homes reflexius no ignoren que això no passa d'una xerrameca pseudo-científica, que no té cap sentit y que pot rebatre qual-sevol infant, donchs sabèm molt bé que si prenèm un noy de qualsevol terra y desde'l dia del seu naixement l'eduquem entre persones d'un país estranger, antipoda pera ell si's vol, enrahonarà la llengua d'aquell país tan purament y bé com els seus nacionals. Si els homes entrats en anys ho tenen més difícil l'aprendre una llengua estrangera, no es degut a la construcció de llurs òrguens de la paraula, sinó senzillament a que no tenen paciència o temps, o qui els instrueixi, o medis pera ferho. Aquells homes també trobarien dificultats a aprendre'l propi idioma de llurs paisos si no'l coneguessin ja y en coneguessin un altre.

Però hi ha més: tot home instruhit ja ara *dèu* estudiar algunes llengües estrangeres, y a ningú se li ocurrerà dir que aquests homes esculleixin la qu'es més adaptable a la construcció de llurs òrguens vocals, ja qu'esculleixen la que *necessiten*. Donchs bé: si posantse d'acort tots estudiessin la meteixa, veusaquí com la llengua internacional fóra un fet y els homes deixarien d'estar els uns devant dels altres com sorts-muts. Y cal remarcar que al tenir coneixement de que pera la inter-comunicació de tot el món sols caldria aprendre una llengua, nombrosissims pedagogs se dedicarien a sa ensenyança, y tots els pares la farien estudiar a llurs fills paralelment ab sa llengua materna. Per lo tant, deixant apart si els homes voldrán o no elegir una llengua internacional pera comunicarse entre ells y atenentnos al fet de que aquesta es possible, hem de respondre a la pregunta que'ns hem fet al començar aquest apartat:

La existencia d'una llengua internacional es completament possible.

La ekzistado de lingvo internacia estas plene ebla.

IV

Responem a la pregunta: *una llengua internacional ¿serà algun dia acceptada, introduhida en els pobles, (eukondukita)?*, el senyor de Beaufront desenrotlla aquests hermosos conceptes:

Si hem conclòs anteriorment que una llengua internacional fóra utilíssima al món, y que sa existencia es possible, lògicament d'aquestes dues conclusions hem de deduhir qu'en efecte un dia serà acceptada pels pobles, a menys que haguessim de negar en els homes la més elemental inteligencia.

Si una llengua, podent desempenyar son

sense torturàrleshi sa propria forma d'expressió, y fent-les intelgibles als demés pobles. Y una de les grans recomanacions que creyèm necessari fer en bé de l'Esperanto, es la de que *dèu* mantenirse sagradament dintre son *ròle* d'internacional pera no deixarla (al ferla descendir a les necessitats diaries dels fills d'un meteix poble) sofrir les influències dels *termòmetres* que acabarien per *dialectisarla*.

paper d'internacional, no existís encara, y encara s'hagués de crear, la resposta anterior no'ns la podriem fer, perque no sabriem si en efecte la tal llengua podria ésser creada. Però ja sabem que n'hi ha moltes de fetes y que totes elles podrien servir, ab la sola diferència de que unes serien millors y altres pitjors. Per lo tant, ho tenim tot a punt; no'ns cal sinó *desitjar y elegir*; la resposta, donchs, no pot ésser dubtosa. En efecte:

Els homes viuen conscientment, y sempre tracten d'assolir el seu bé; per lo tant, si nosaltres sabem que tal o qual negoci els hi ha de reportar moltíssima utilitat, y que l'assolir-lo els hi es cosa possible, podem predir que així que'ls homes se'n donguin compte, lluytarán obstinadament fins a atrapar-lo.

Si dos grupos d'homes están dividits per un petit riu, y saben que'ls hi fóra molt útil poderse comunicar els uns ab els altres, y sobre una de les riveres hi ha un tauló, no cal pas ésser profeta per afirmar que, més tart o més prompte, el tauló farà de pont y la comunicació serà un fet. Cert es que ordinariament passa'l temps en vacilacions y dubtes, la major part d'ells deguts a pretextes insensats: els homes sabis diuen que tractar de l'arranjament de la comunicació es una criaturada; els homes experimentats afirmen que'ls avant-nats no posaren el tauló sobre'l petit riu, y que per lo tant es una utopia volerlo posar; els homes instruhits proben com la comunicació sols pot ésser negoci natural y que l'organisme humà no pot moures sobre un tauló, etc., etc. Emperó més tart o més d'hora, el tauló's posa y la comunicació queda establerta.

Així ha passat sempre ab totes les idees útils y ab totes les invencions; per aixó quan els homes sense prejudicis han vingut a la conclusió de la utilitat y possibilitat d'una idea o cosa, poden afirmar qu'ella serà algú dia acceptada malgrat tots el atachs dels exércits de rutinaris: ho garanteix no solsament la inteligencia dels homes, sinó'l fet de que aquests busquen tot alló que'ls hi reporta benefici y profit. Així meteix passarà ab la llengua internacional.

Durant molt temps, com que'ls homes no tenien necessitat de comunicar-se, no pensaven en la llengua internacional, però ara que les comunicacions s'enrobusteixen, ara que'ls homes comencen a convèncers de la utilitat que'ls hi reportaria aquell instrument, no hi ha cap dubte que lluytarán continuament y sense repòs fins a solucionar el problema.

¿Quan serà aixó? Heus aquí una cosa que no's pot dir. Lo meteix pot ésser d'aquí un any que d'aquí deu, o cent o cents, però una cosa hi ha indubtable: que anch que aquesta idea restés endormida temps y més temps, ja no morirà may més; sempre més forta y obstinadament, resonarán clams demanant l'acceptació d'un idioma internacional, y fi-

nalment, si la societat meteixa no's resol a ferho, els governants de tots els paisos *deurán* cedir, fer un congrés internacional y elegir alguna llengua com a tal. Sia quan sia, la resposta a nostra pregunta es la següent:

Més o menys aviat, una llengua internacional forçosament serà adoptada.

Pli aú malpli frue lingvo internacia nepre estos eukondukita.

Fem una petita pausa y diguem dos mots de nosaltres, bataliadors de la idea d'una llengua internacional.

Com se va veient, lluytém per una idea de grandíssima utilitat, factible y que forçosament se realitzarà. No som, donchs, els idealistes y fantasiosos que diuen sòm els periòdichs enemichs d'estudiar la essència de les coses. Tothóm pot juntarse a nosaltres sense témer les burles de la ignorant e imbécil multitut. Batallém per una idea meditada y certa, y cap burla'ns desviarà del nostre camí. El pervindre'ns pertany.

Suposém qu'en l'avenir la *forma* de la llengua internacional per la que nosaltres combatém sia dolenta, y que la venidera llengua no sia ella, si no un'altra. No hi fa res: nosaltres no combatém per la *forma*, sinó per la *idea*; sols concretém la lluyta a favor d'una llengua determinada, perque sabem que les lluytes per abstraccions a res condueixen. Més avall demostrarem com l'Esperanto es indubtablement la llengua internacional de l'avenir. Però si's dubta aixó, ens es igual, y si se'ns demostra que aquesta *forma* de llengua es equivocada, n'acceptarem un'altra, y un'altra, però sempre lluytarém per la *idea* fins que's converteixi en fet.

Si, obehint la veu de l'egoisme, ens aturesim en nostre treball de por de que demà la *forma* de la llengua internacional sia una altra de la que prediquém, fariem com aquell que refusés d'usar el vapor perque més tart existiria un motor millor, o aquell que no accepta una millor forma de govern perque encara no s'ha trobat la més bona.

Ara com ara, som débils y ensyalarnos ab el dit: però qui riu darrer, riu millor.

Nostra causa va poch a poch, y ab dificultat. Molt pot ésser que'ls qui avuy lluytém arribém a morir sens haver sentit més que burles, però morirém ab la consciencia tranquila de que nostra idea no pot morir.

Anch que nosaltres defallíssim, combatents nous eixirien, y nostra tasca serviria d'incitant als successors fins que la llengua internacional fos un fet. Els veniders benehirán nostra memoria, y a n'aquells sabis homes que ara'ns befén, els nomenarán com ara nomeném als contemporanis del descobriment de l'América, de la invenció del vapor, etc., etc.

F. PUJULÀ Y VALLÈS

(Seguirà)

bles tremolors somövien aquell cos ple d'harmonia y força.

La verge delirava. Veya una immensa prada, y's veya ella meteixa dançant ab altres infants a l'entorn d'una alegre foguera. Que n'es de bonica la festa de l'Hali, l'himne de joya que'ls homes entonen en lloança de la primavera, somris de la natura, alegria dels tristos! Mentres les dances se descapellen, els esperits malignes no poden res contra'ls dançayres. Després la donzella's vegé entre'ls thags, lladres d'infants, y fou ofegada per dues mans negres: son cos despullat de joyells devallà a les fondaries de la terra. Y avans d'arribar a la presencia de Yama, son esperit atravessà bosquets delitosos, viarans coberts de flors, tot escoltant els càntichs dels benhaurats que suraven en les gayeres blavors d'una matinada eterna...

La verge obri els ulls vidriats. Mahmud li amoixava'ls rulls negres que tenien blavenques resplendors. El vencedor de Petxaver, corprès de fonda meditació, sostenia forta lluytà interna. Cent voltes sos llabis s'obriren amorosament sobre'ls llabis de la verge; cent voltes recularen ab horror, com devant d'un fibló de serpent. Y mentres la verge astorada veya'ls ulls del sultà tantost encesos per l'amor, tantost esferehits, a fóra's sentien els bramuls dels tigres, rondant vora Somnat, atrets per la flayre de la carn y de la sang.

La nit era delitosa. El cel, d'una blavor fosca, tatxonat per milers d'estrelles quals resplendors allunyava la claror de Soma, vessava una dolça pau per la planuria immensa. Una rosada abundosa humitejava les flors camperoles, les herbes dels prats, les fulles dels grans arbres.

El sultà dels mogols s'aixecà decidit, de sobte, ab el rostre transfigurat. Mahmud venia altra volta. Havia jurat a sa esclava persana, el més preuat joyell de son harèm de Kabul, que cap filla de la India li faria oblidar sos llabis de porpra. El triomfador compliria sa paraula.

Mes una pietat immensa dominà'l cor de Mahmud, al pensar que aquella verge de carns nacerines seria profanada per sos guerrers negrenchs, d'ulls ferotges y espinoses barbes. Y un pensament ple de llum aclari son cervell.

Mahmud lligà de peus y mans a la verge indiana; després se la endugué silenciosament lluny de la tenda imperial, deixantla, esglayada d'horror, entre les altes herbes que vorejaven un bosch espès de palmeres. Quan el sultà arribà a sa tenda, un crit horrible vibrà entre l'herbatge: dos tigres trocejaven el cos de la verge, ab refinada golafreria, llepantse'ls morros sagnosos: després fugiren cap al bosch, tips de carn, botent y bramulant de joya. Y mentres Surya muntava per Orient com un disch dé foch, els tabals y clarins dels mogols resonaren dins y fóra de Somnat, preludiant nous carnatges, y el gran Mahmud remembrà'ls llabis emporrats de sa esclava persana, el més preuat joyell de son harèm de Kabul.

GERONI ZANNÉ

ESPERANTO

V.

El senyor de Beaufront reprèn l'anàlisi interromput per un moment, en la següent forma:

¿Quàn y de quina manera serà acceptada la llengua internacional? ¿Trigarà gayre a ésser això un fet? ¿Serà necessari el consentiment mutu dels governs de tots els països?

Pera respondre a n'aquestes preguntes, hem d'anàliser avans la següent: ¿Se pot preveure quina llengua serà la internacional?

Entre la primera y la darrera pregunta hi ha'l següent llaç d'unió: Si no's pot preveure quina llengua serà la preferida y n'hi ha varies que tenen més o menys possibilitat d'ésserho, aleshores es cosa d'esperar a que'ls governs de tots els països se decideixin a fer un Congrés per'acordar sobre la elecció d'una llengua. Tots sabem en aquest cas lo que's faria trigar la acceptació, perque coneixem la lentitut ab que'ls governs acostumen a obrar. Passaria molt temps avans que'ls governants trobessin la idea prou digna pera qu'ells se'n ocupessin, y encara després serien necessaris un bon rengle d'anys pera'l nomenament de comitès y diplomàtics que haurien d'entendre en l'assumpto. Altres persones que no fossin aquelles y altres societats, no hi podrien tampoch fer res gayre prompte.

Però tota un'altra cosa seria si poguessin preveure quina llengua fóra la internacional. Aleshores ja no hauriem d'esperar tant. El reciproc us que d'ella faríem individual y colectivament la enfortiria de tal manera, que a la fi la tasca del govern seria la sola d'acceptar y sancionar. ¿Ho podem pre-

veure quina serà la elegida? Si; sense cap classe de dubte.

Suposém que s'ha reunit un Congrés pera elegirne una, y no'ns serà difícil probar quina serà la preferida. Vegemho: Els congressistes n'haurien d'elegir una dels següents grups: 1.er qualsevol de les llengües vives existents; 2.^{on} una de les llengües mortes (per exemple'l llatí, el grech, o l'hebreu); 3.er una de les llengües artificials ja existents; 4.ª una llengua nova no existent encara y que constituiria un Comitè nomenat per aquest efecte.

Pera que'ls qui això llegeixin puguin pendre part mentalment en la elecció, dirém quelcòm sobre'ls caràcters dels grups nomenats. Els que tenen les llengües vives són prou coneguts de tots pera que'ls repetim. Parlém de les llengües artificials, passant per alt la historia d'elles desde que aparegué son desitj y s'anà desenrotllant fins arribar a les actuals (1), y deturantnos a analisar les qualitats que posseheixen.

1) La llengua internacional artificial es admirable e increíblement *fácil d'estudiar*. Sens exagerar podém dir que ho es al menys vint vegades més que cap llengua natural. Qui no hi hagi parat ment no pot arribar a creure fins a quin grau arriba sa facilitat. En Lleó Tolstoy, parlant de l'esperanto, ha dit: «La facilitat del seu estudi es tal, que havent rebut una gramàtica esperanta, un vocabulari y articles escrits en aquesta llengua, després de menys de dues hores d'ocuparment, vaig tenir la possibilitat, si no d'escriurehi, de llegir-la lliurement. Per lo tant, el treball que haurá de fer cada home dedicant algún temps a l'estudi d'aquesta llengua es tan insignificant, y les conseqüencies que'n resultarien si al menys els europeus y americans s'unissin per tal llengua serien tan grans, que no's pot deixar de fer la proba.»

Comprenguéu lo que això significa: «Després de menys de dues hores!» Donchs d'igual manera s'expressen tots els homes honrats y sense prejudicis que l'han estudiada o que, enloch de fer filosofies a cegues sobre d'ella, s'han pres la petita molestia d'entaularhi coneixença. Es cert que'ls homes instruhits poden aprendre l'Esperanto ab més facilitat que'ls ignorants, però fins aquests poden ferhi admirables progressos, perque l'Esperanto no requereix cap classe de coneixements anteriors. Entre'ls esperantistes, s'hi troben molts tan mal instruhits, que no arriben a conèixer correctament sa *propria* llengua *patria* y qu'escriuen sense cap falta l'Esperanto, que han après en poques setmanes; essent així que sabém que pera

l'estudi de qualsevol llengua hi hem de passar de 4 a 5 anys.

Quan l'any 1895 varis estudiants suechs anaren a Odessa sense parlar més que suech y Esperanto, un periodista que desitjava enrahonar ab ells, per primera vegada en sa vida prengué un manual d'Esperanto al matí, y al vespre podia ja parlar suficientment bé ab els estudiants.

¿De què prové aquesta increíble facilitat d'una llengua internacional? De que les llengües naturals se construeixen *cegament*, sofrint les influencies de les circumstancies, y de qu'en elles, per sobre de la lògica, es l'us el qui impera. Si tal paraula s'ha acceptat usarla de tal manera, es d'aqueixa manera y no d'altra que l'hem d'usar. Ja's comprén, donchs, que una llengua creada no per l'us, sinó per la inteligencia humana y que obeeix a regles definides y lògiques, ha d'esser molt més fácil que aquells sistemes de sons construïts casualment e inconscientment.

Sense voler entrar a ferne un estudi complet d'aquesta tesis, donarém alguns exemples pera probar sa certesa.

En quasi totes les llengües els substantius perteneixen a un o altre sexe. En l'alemanya, per exemple, *cap* té sexe masculí, en francès femení, y en llatí neutre. ¿Pot dirse que hi hagi en això cap mena de sentit o propòsit? No obstant, quina gran dificultat no representa pera l'estudiant recordar els sexes dels substantius! Quànt y quànt no déu l'estudiant exercitarse, y exercitarse y tornar-se a exercitar, ans d'arribar a aquella perfecció que li permeti no confondre's y que no li faci dir, per exemple, *le fin* enloch de *la fin*, o *das Strick* enloch de *der Strick*.

En una llengua artificial aquests sexes dels substantius són del tot suprimits, perque està probat que no serveixen pera res dintre de l'idioma. Ja veyèu, donchs, còm la supressió d'aquesta petita futesa produheix una grandíssima facilitat y simplificació.

Un altre exemple. En les llengües naturals existeixen les més complicades conjugacions y declinacions, ab gran multiitut de formes diverses no sols pera totes les conjugacions y declinacions, sinó pera cada una d'elles. Així en les conjugacions tenim no solsament pera cada temps y modo series completes de formes, sinó que dintre de cada temps y modo existeixen les formes pera cada persona y pera cada nombre. Cal proporcionar un rengle de grans taules gramaticals, qu'es precis estudiar y retenir en la memoria, y a tot això cal afegir les declinacions y conjugacions irregulars, ab diferents series de formes, que s'han d'aprendre, recordar constantment y tenir presents sempre quan una paraula cambia, quan no cambia y quan es o no es irregular. Arribar a possehir tot això exigeix una paciència infernal, moltíssim temps y constant y continuat exercici.

(1) Els llegidors de JOVENTUT poden ferse càrrech de la evolució de les llengües internacionals per la concreta resenya que n'hem fet en números passats.

En cambi la llengua artificial, enloch d'aquest caos que demana anys de treball continuu, ens dona solsament 6 silabes, *i, as, is, os, us, u* qu'en pochs minuts s'aprenen y no s'obliden may més.

Vosaltres preguntareu: Però ¿còm es possible això? Donchs molt senzillament. Heusho aquí. L'Esperanto té en compte que la declinació es totalment inútil desde'l moment que podèm vâldrens de les proposicions que usèm ja per'altres coses; y en quant a la conjugació, no sols no més se necessita una taula pera tots els verbs, sinó que pera cada temps no més cal una terminació. De moment sembla que això ha de treure flexibilitat a la llengua, però si entaulèu coneixença ab la llengua internacional, veurèu que pot expressar millor y ab més precisió tots els matisos de la paraula que les més complicades y enrevessades llengües naturals, perque ella ha tret de son si no lo útil d'una llengua, sinó lo superfluu, lo inútil, lo embarrador. En efecte, ¿quina necessitat tenim de que cada persona de cada temps tingui diferente terminació, si el prondm que va devant del verb ja'ns indica la persona y el nombre?

La ortografia en la major part de les llengües naturals es una vera creu pera l'estudiant: en una paraula una lletra's pronuncia, en altra no, en altra's pronuncia diferent; aquest sò s'escriu d'una manera en aquesta paraula, y d'un'altra en aquella. Anys sencers necessiten els francesos y anglesos pera escriure regularment llurs idiomes (1). Cambiar radicalment això no es possible, desde'l moment que moltes paraules d'iguales sons però diferent significat sols se diferencien per la manera com s'escriuen. En cambi l'Esperanto dóna a les seves lletres valor definit, clar, y sempre igual pronunciació, de tal manera que al quart d'hora d'estudiar l'alfabet, tothòm pot escriure al dictat correctament, sense cap classe d'error, cosa que no's logra sinó després de molts anys e immensos treballs en qualsevol llengua natural.

Podriem citar molts y molts exemples en favor de la llengua artificial, de l'Esperanto; no obstant dirèm solsament que *tota la gramàtica de la llengua Esperanto's composita no més que de 16 (2) regles curtes, les quals se poden magníficament estudiar en mitja hora.*

(1) ¿Quin català pot dir que sab escriure ortogràficament la seva llengua? ¿Quin abim no s'obre devant de l'estranger que pretengui aprendre gramaticalment el català?

(2) Verdaderament al dir el doctor Zamenhof que les regles de sa llengua són 16, s'excedeix en molt al número verdader. Forces d'elles poden ésser considerades com formant part d'altres. Sols l'hermós desitj de no espantar ab la idea de facilitat que donaria un número més petit (la multitud es així: avesada a carregar pesos enorms, tem lo lleuger) li déu haver fet aumentar el nombre. Vèginse uns exemples de lo que dich:

Regla 16.—La vocal final del substantiu y de l'article

Després de mitja hora de treball, ja no li cal a l'estudiant sinó fer provisió de paraules, es a dir, fer lo que pot començar a fer l'estudiant de qualsevol llengua natural, solsament després d'alguns anys d'estudiar pacientment la seva construcció gramatical.

Emperò no acaba aquí la facilitat. També hi es al tractar de fer provisió de paraules. En tota llengua cada expressió té una paraula diferente. En cambi en Esperanto, coneixent el nom substantiu, mercès a sa forma de construcció podèm fer l'adjectiu, el verb, l'abverbi, etc. A més tenint el dret d'unir cada paraula ab cada proposició y ab altres paraules, podèm construir expressions noves de manera prohibida o inintel·ligible en els idiomes naturals. Més encara: l'us dels nomenats *afixes* estalvia de manera inconcebible la tasca de recordar noves paraules. Així, per exemple, sabent que'l prefixe *mal* fa expressar la idea contraria y sabent que *bona* vol dir *bo-bona*, *mola*=*tou-tova*; *largha*=*ample*; *ami*=*amar*; *estimi*=*estimar*; etc., etc., podèm sense cap més coneixement expressar les idees *dolent-a*, *dur-a*, *estret-a*, *odiar*, *despreciar*, etc., dihent *malbona*, *malmola*, *mal-largha*, *malami*, *malestimi*, etc.

Sabent que'l sufixe *il* expressa la idea d'instrument, y coneixent les paraules *tranchi*=*tallar*, *haki*=*destralejar*, *preni*=*pendre*, no hem de recordar res més pera construir les paraules *tranchilo*=*ganivet*, *hakilo*=*destral*, *prenilo*=*estenalles*; etc., etc., etc.

No creyèm que càpiga cap dubtes i afirmèm, després d'aquests exemples, que l'Esperanto es 50 vegades més fàcil que cap altra llengua natural. Retinguemho, donchs, en la memoria, car més endavant revindrèm sobre aquest punt.

2) La segona qualitat que distingeix la llengua artificial es la *perfecció*, que consisteix en sa precisió matemàtica, sa flexibilitat y sa ilimitada riquesa. Que una llengua artística possehiria aquestes qualitats ja ho havien previst els grans homes com Bacon, Leibnitz, Pascal, de Bosses, Condillac, Descartes, Voltaire, Diderot, Volney, Ampère, Joan Müller, etc., etc. Però com que creyèm que les cites són les armes dels pseudo-instruïts sofistes, enloch de ferne preferim pròbar nostre assert per la lògica y el rahonament.

Que una llengua natural no sols pot, sinó que déu ésser més perfecta que les llengües naturals, se comprèn tot seguit considerant lo següent:

Les llengües naturals se formen d'aquesta

pot treures y substituirse per un apostrof. (Regla que pot ésser considerada com formant part de les dues que regulen l'article y els substantius.)

Regla 8.—Tota proposició demana'l nominatiu (Regla que pot ésser considerada com formant part de la que regula les proposicions)... Etc.

manera: cosa qu'heu sentit es cosa que podèu dir; cosa que no haguèu sentit es cosa que no podèu dir. Cap lògica, cap decisió conscient en ella hi té cap força. Teniu una idea en vostre cervell, y aquella idea, que podriem nomenar *paraula espiritual*, no la podèu convertir en *paraula sonora*; veniu obligats a constrenyirvos a l'us corrent.

Per exemple: com la roba generalment la renten les dònnes, en moltíssimes llengües no trobarèu la paraula pera indicar la professió de l'home que renta roba, y no la podrèu usar perque may l'heu sentida. Com que de guarir se n'han ocupat sempre sols els homès, no trobèu en els idiomes naturals paraula pera indicar la dòna que fa aquella professió o qualsevol altra que la civilització li vagi permetent. Tota paraula ha d'haver sigut usada pera poderla emprar.

En moltes llengües trobèu substantius que no poden pendre tal o qual genre, que no fan tal o qual cas de declinació, o que no prenen tal o qual forma; molts adjectius que no prenen tal o qual forma de comparació, molts substantius que no poden adjectivisar-se, y verbs que no admeten la substantivació.

En la llengua artificial això no passa, perque ella no's funda en la cega lley «així s'enrahona» y «així no s'enrahona», sinó en la lògica, y tota idea o concepció que neixi en un cervell té la seva manera d'expressió. Y si demà un home tingués la possibilitat de parir fills y alletarlos ab ses mames, o s'inventés la més estranya de les professions tal com la fabricació d'ayre, en ella hi trobaria ja feta la paraula pera expressarho.

Perque heu de tenir present que la llengua artística o artificial se pot perfeccionar infinitament, prenent lo millor de cada idioma y rebutjant o corretgint lo dolent, cosa que no poden fer les llengües naturals perque aleshores deixarien d'ésserho pera convertirse en artificials.

Però a més de la facilitat y de la perfecció de que hem enrahonat, la llengua artificial té altres qualitats de les que no parlariem. Però si que dirèm qu'ella, en comparació de les naturals, no té mancaments. No obstant tots hauréu sentit nombrosos atachs que se li dirigeixen, y als que'ns limitarem a respondre dihent que tots ells surten de la boca dels homes que no coneixen sa essencia, y que no s'han dignat passarhi els ulls per sobre. Si enlloch de parlar sense conèixerla la estudiessin, veurien que llurs frases són del tot sense fonament. La *multitud* ja se sab qu'es sujestionable y crédula de per si. Si algú vol fer creure que'l poble vehi té les cases de paper, y qu'en ell els homes no tenen mans ni peus, sempre trobarà una massa que tindrà per sabies ses paraules. Però'ls homes judiciosos no'l creuràn pas, perque saben que allò no pot ésser, y si en tinguessin dub-

te, se trasladarien al vehi poble per'assegurarsen y consultar el fet.

Hauréu sentit a dir les frases mes profundes, com per exemple: «Una llengua no pot ésser elaborada en un gabinet, com la vida no pot ésser creada en la retorta del quimich», y hauréu vist com la majoria dels homes ho accepten sense cap mena de dubte. No obstant, si no més s'haguessin fet la senzillíssima pregunta *¿per què?*, la frase hauria perdut a llurs ulls tot valor, y deixarien de repetirselas, y això passaria a cada nou invent que's fa, y hauria passat ab tots els que s'han fet, sobre'ls que sempre'l fuhet de la frase hi ha fet blaus. Oh frase, frase, frase, quan deixaràs d'imperar sobre l'esperit dels homes!

Hauréu sentit a dir que la llengua artificial es impossible, que cada poble la usaria diferentment, que la confusió imperaria, y no obstant res més fàcil que veure com en l'actualitat ja està en us, y fills de diferents països la usen en les seves comunicacions orals y escrites.

Però deixem aquest punt y retornem a la pregunta que'ns feyem al començar aquest capítol, això es. Cas de reunir-se un Congrés de representants, ¿quina llengua adoptaria? No'ns ha d'ésser difícil probar, després de tot lo dit, que forçosament s'elegiria una llengua artificial.

De moment podèm descartar les llengües naturals viventes. La enveja dels països, el temor de que la llengua escullida dongués preponderancia al poble que la possehia, la farien impossible.

Els representants se veurien obligats a triar entre una llengua morta, per exemple la llatina, y una artificial. Y si triessin la primera, podèm assegurar que llur decisió seria lletra morta, que no podria ésser portada a la pràctica. En efecte, la llengua internacional ha d'ésser una llengua que serveixi pera totes les classes socials, y les llengües mortes, per sa dificultat, per lo car qu'es son estudi, pel temps que s'hi ha d'empelar, sols són assolibles per les classes elevades. Y fins així la utilitat que reportaria fóra nula, cosa que's veu per la realitat, donchs no hi ha professional que no l'hagi estudiada en instituts y universitats, y rarament ne trobèu un que la posseheixi.

Si el Congrés acceptés una llengua morta, la qüestió de la llengua internacional continuaria plantejada y sense solució.

Per lo tant, recordéuvosen y gravèu en vostra memoria la conclusió: La llengua internacional de les viventes generacions será solsament y forçosament una llengua artificial.

Lingvo internacia de la venontaj generacioj estos sole kaj nepre nur lingvo arta.

F. PUJULÀ Y VALLÈS

(Seguirà)

—Es una vida arrastrada la del mar—li vaig dir.

—Psè. Hi ha de tot.—

Y'm semblà que li escapava un somriure.

Haviem arribat a l'altra platja y li vaig demanar si volia desembarcar per'anar a comprar-me tabach, puig jo anava sense, y no conceixia'l poble ni sabia ahont ne venien. Lo cert era qu'estava tan rebé jo alli, que tenia mandra de mòuremen.

De bon grat saltà a la sorra y va corre a comprar lo que li havia encarregat.

De tornada vaig seguir fentli preguntes sobre'l seu ofici y les marfugues que devia haver passat en dies de tempesta, y aixi varem passar bellament el cami, fins arribar de nou al lloch d'hont havíem sortit.

Al baixar, ell me demanà que l'ajudés a treure'l bot de l'aygua, y el vaig ajudar ab prou feynes y treballs perque, poch forçut com sóch, de poca ajuda li vaig poder servir.

Quan ja fou el bot en terra vaig ficar la mà a la butxaca tot dihentli quánt ne volia del viatge. Per tota resposta, y després de pensarshi un instant, me va dir que m'esperés, que ho anava a preguntar a son pare.

Vaig estar esperant bona cosa de temps. Tot esperantlo vaig veure venir un jove, elegant, ben portat, y semblantme que's dirigia a mi vaig estar content pensant que'm faria menys llarga la estona d'esperar al baylet, que ja començava a trigar massa.

Quan el vaig tenir aprop no sé que'm va passar, que tot de cop y instinctivament me vaig fer una passa enrera. Ell somreya ab ayres d'antich amich meu.

Hauria dit qu'era la meteixa cara del baylet pescador.

S'atançà y'm digué:

—¿No'm coneix?—

Llavors ja no'm quedà dubte. La veu també era la meteixa del meu barquer.

Jo no sé qué va passar en mi. Me sentia confós y ple de vergonya, y ni gosava miràrmel.

Ell sense, deixar de somriure, s'tragué una tarjeta y me la entregà.

Vaig llegir ple de sorpresa y confusió:

FULANO DE TAL

Diputat per...

P.

No vaig saber qué dirli, ni còm excusarme, ni sabia si era cosa d'enfadarme o de riuremen.

Ell sorti a treurem de dubtes.

—En pach del viatge, sols li exigeixo que'm faci l'honor de venir a sopar a casa — va dirme.

Hi vaig anar, y d'ençà de llavors hem sigut amichs, com has pogut veure.—

Va acabar el meu amich.

El sol ja era totalment post quan entravem a la hermosa vila. Els refils de la cobla'ns vingueren a rebre al entrarhi, com convidantnos a plaça.

Al arribarhi, l'hermós espectacle del ball nacional de Catalunya'm seduhi, y cercant d'entre les rodones les dues mans més endurides, vaig demanalsi pera encaixar les meves bon troç més febles, y els vaig acompanyar de tot cor, tot somniant ab el dia que tots els catalans farèm un sol rotllo al vol de les fronteres naturals de la Patria, pera deixarhi entrar solsament als que'ns ofereixin la encaixada amistosa, no pas als que ab el fuhet a la mà han intentat desfer la sardana augusta de la nostra nacionalitat independent.

JOSEPH M.ª FOLCH Y TORRES

ESPERANTO

VI

Ens manca encara respondre a la pregunta de *quina* llengua artificial serà la escullida y usada.

De moment sembla que no hi ha possibilitat de respondre a n'aquesta pregunta, perque'l nombre de llengües artificials es gran y perque si convé cada home podria fersen una. No obstant aquesta creencia sols es propria dels qui desconeixen la historia y la essencia de les dites llengües. Sols ens cal fer constar, pera probarho, que malgrat el grandios número d'homes que han treballat en la construcció d'idiomes, sols dos han produhit obra práctica y sols dues llengües hi ha usables: el *Volapük* y l'*Esperanto*.

Fixéuvoshi bé: solsament dues. Cert es que cada día llegim en els periòdichs noticies dihentnos que ha aparegut una llengua nova, y que'l públich arriba a creure per la repetició del fet que les llengües artificials surten del cap dels homes com els bolets després de la pluja.

Aquesta creencia es deguda a que'ls periòdichs, que no's creuen obligats a penetrar en la essencia de les coses, tracten solsament d'alegrar als llegidors ab noticies ridicules o

paraules que demostrin *esprit*. Podèu estar ben certs que totes les llengües de que's parla diàriament no passen de *projectes*. Surten a llum en folletos o tomos voluminosos, però no són sinó propòsits que quan l'autor tracta de portar a la realitat abandona ràpidament.

El problema del Congrés seria més fàcil, donchs, de lo que a primera vista sembla, y no podria dubtar gens sobre quina llengua triar, perque la vida meteixa ja ha fet la tria entre les úniques dues llengües susceptibles d'èsser usades: el *Volapük* y l'*Esperanto*. La superioritat d'aquesta sobre aquella es tan clara, que sols ens cal dir lo següent: El *Volapük* aparegué quan l'entusiasme del públich per la nova idea estava en son apogeu, mentres que l'*Esperanto*, mercès a la penuria de son autor, aparegué uns anys més tart trobant ja per tot arreu enemichs. Els volapukistes tenien pera la seva tasca de propaganda grans medis y podien fer gran propaganda per l'Amèrica, mentres que'ls esperantistes, mancats de tot, havien d'obrar sense cap classe d'ajuda y ab força inexperiència. Donchs, a pesar d'això, desde'l primer moment, gran nombre de volapukistes abandonaren sa llengua pera dedicar-se a l'*Esperanto*, y molts altres al reconèixer la superioritat d'aquesta darrera; però, no volentse donar per vençuts, proclamaren que la idea d'una llengua internacional era impossible en el fons; mentres que ab els 13 anys d'existència que porta l'*Esperanto*, no s'ha trobat ni una sola persona en tot el món—ho repetim, *ni una*,—que hagi passat de l'*Esperanto* al *Volapük*, llengua aquesta que ja pot tenir-se per morta, mentres que l'altra, malgrat tots els obstacles que ha trobat en son camí, es cada volta més floreixent.

¿A què es deguda la superioritat del *Volapük* sobre l'*Esperanto*? No ho podem pas analitzar aquí, però citarém alguns extrems. 1) Mentres el *Volapük* sona molt salvatge y grollerament, l'*Esperanto* es ple d'harmonia y recorda la llengua italiana.

2) Fins pels meteixos ignorants, l'*Esperanto* es moltíssim més fàcil que'l *Volapük*, y les persones instruhides poden apèndrel ab molt poch temps d'estudi, essent això degut a que les paraules que usa, excepte molt poques, no són inventades sinó extretes de les llengües llatino germanes, de tal manera que's reconeixen tot seguit. 3) Mentres els qui usen el *Volapük*, constantment venen obligats a ferne pràctica perque altrament l'oblidarien ab facilitat, els qui han après l'*Esperanto* una vegada, ja no l'obliden may més, per més temps que passin sens usarlo. 4) L'*Esperanto* ja desde'l començ que s'aprèn es molt fàcil de pronunciar y d'enrahonar, mentres que'l *Volapük* requereix un exercici continuu fins que s'arriba a habituar la orella a n'els seus sons mercès a la multitud de

mots semblants de que consta, per exemple: *bap, pat, pap, pöp, pep, pöp, peb, böt, bot, pop, pup, but, put, püt, bit, pip...* etc., mots qu'encara's fan més semblants si's pronuncien ab la *s* característica del plural. 5) En *Volapük*, mercès a certs errors fonamentals de sa construcció (per exemple: les vocals no poden usarse en el començ y fi de les paraules perque són signes gramaticals) tota paraula nova deu forçosament ésser *inventada* per l'autor (fins els noms propis, com Amèrica-Melop, Anglaterra-Nelij.) Això dona no solsament un grandíssim nombre de paraules superflues pera estudiar, sinó que fa que'l desenrotlló de la llengua depengui del seu autor o d'alguna academia.

En *Esperanto*, degut a que la gramàtica no te influència sobre'l diccionari, y a que tota paraula *estrangera* que sigui ja internacional, pot usarse igual que en tota llengua, no solsament fa un gran estalvi de memoria pera recordar noms, sinó que permet que la llengua se desenrotlli y pugui ferho eternament, sense dependència del autor o d'una Academia.

Al dir tot això no enteném rebaixar el mèrit de Schleyer, inventor del *Volapük*, quin nom ocuparà sempre un lloch honorable en la historia de la humanitat, sinó demostrar que la tasca del Congrés que's reunis pera elegir una llengua internacional seria sumament fàcil, donchs sols deuria fixar sa atenció en *una sola*, cosa que, si no fes, no vos càpiga dubte, s'encarregaria de ferho la humanitat meteixa no atenent sa decisió y esperant novament la solució del problema.

VII

Sols ens queda ara per respondre una darrera pregunta. Cert es que actualment sols una llengua, l'*Esperanto*, es candidat a la elecció, però més endavant, ¿no podrien haver-se fet d'altres? ¿no podria nomenar el Congrés una comissió pera que'n fes una?

La creació d'una nova llengua es ben dubtosa, y en quant a aquesta comissió encarregada de ferla, ens fa'l meteix efecte d'un comitè nomenat ab l'encàrrech d'escriure un bon poema.

No es tan fàcil com sembla fer una llengua. Se necessita un especial talent, molta inspiració, una gran dosis d'amor y continuu treball. Molts s'admirarán de nostres paraules perque'ls hi semblarà que no més cal decidir que *taula*, per exemple, se nomeni *tam*, y *cadira*, *tim*, etc., etc., y que la llengua ja està feta.

Ab la creació d'una llengua passa com ab el tocar el piano. A l'home que no coneix la essència de la música li sembla que res es tan fàcil com tocarlo; no més cal, pensa, apretar una tecla y surt la nota, y anarles apretant una darrera de l'altra durant mitja hora, y se sent tota una peça. En efecte, s'hi as-

senta, ho proba, y ha de fugir a corre-cuyta pera no deixarse veure may més devant del públich a qui ab ayre d'orgull y confiança completa havia parlat de senzilleses.

Així passa als autors de llengües. Ab confiança en si mateixos comencen la tasca que tot seguit han d'abandonar enredats, marejats, y perduda la paciència devant de tants obstacles com se'ls presenten.

Que no es tan fàcil com sembla fer un idioma ho proba'l fet de que avans de l'aparició de les dues llengües de que hem parlat se'n havien fet moltes, y sols aquelles dues han arribat a tenir adeptes y a ésser usades. Sols dues, y encara podèm dir que això es degut a la casualitat, a que un dels autors no tenia coneixement de que's feya l'altra. L'autor de l'Esperanto, el doctor Zamenhof, que ha dedicat a sa obra tota sa vida desde la més tendra infantesa, que s'anà fent gran ab la ferma idea de ferho tot pera portarla a fi, confessa que foren tantes les dificultats que trobà en sa tasca, que si el Volapük hagués aparegut cinch o sis anys més aviat, quan encara l'Esperanto no estava acabat, hauria perdut la paciència y hauria refusat el seguirhi treballant, malgrat la convicció que tenia de que son idioma era superior al Volapük.

De tot això se'n dedueix que no es pas gens fàcil que aparegui: una nova llengua internacional. Les que surten a llum no passen de projectes, y això que ja tenen un model sobre quin calcar-se y sobre quin se calquen: l'Esperanto. Suceheix que'ls seus autors, més que'l verdader fi, persegueixen l'èxit y el renom de moment y procuren donar a ses llengües el més gran nombre de paraules conegudes, lo que fa que'ls lingüístichs ne parlin entusiasmat en els primers moments, però tothòm pot comprendre que no es pas pera'ls lingüístichs ni els poliglotes que's fa necessaria la llengua internacional, donchs si així fos, si sols els instruhits n'haguessin mester, no caldria sinó acceptar el llati sense cap classe de modificació, y encara seria entès per ells més aviat y més bé.

Podèm estar certs de que l'Esperanto no tindrà contrincants. Si tota la essencia de la llengua internacional consistís en la gramàtica, ja'l Volapük hauria solucionat la qüestió; però hi ha més encara; hi ha'l diccionari, y aquest problema que no'l solucionava l'altra'l soluciona l'Esperanto. No cal, donchs, fer cap nova llengua; no cal pas tractar de descobrir la descoberta América. De moment, si nostra llengua consta d'una gramàtica de 16 regles que's poden aprendre en mitja hora, no es possible creure que la humanitat tingui interès en que's faci un'altra llengua que sols consti de 15 regles y no més necessiti vinticinch minuts d'estudi. Y en quant al diccionari tothòm està d'acort en que les paraules no deuen ésser inventades

arbitrariament, sinó derivades de les llengües romano-germanes en la més usada de llurs formes. Y això ha d'ésser així no pera que'ls instruhits puguin comprendre'l més gran cabal de paraules, sinó per motius més graves, com per exemple la existencia de gran quantitat de paraules nomenades *estrangeres*, qu'en totes les llengües s'usen igualment y que seria un absurd el no usarles.

Tinguèm present que gayrebé tots els projectes de llengües fets després d'haver nascut l'Esperanto, li han pres al menys un 60 per 100 de paraules, y que la majoria de les restants 40 per 100 són diferentes perque si, sense cap rahó ni necessitat, o perque l'autor ha volgut partir de principis diferents. Ens trobèm, donchs, que sols un 10 per 100 de paraules són aprofitables, y per cert que no justifiquen l'esforç de la creació d'una nova llengua, car si bé'ls esperantistes s'oposaran sempre a que particularment se faci cap modificació en el diccionari, no tindran cap inconvenient en que un Comité nomenat a l'efecte hi faci els canvis necessaris. Tot lo que ve a probar la inutilitat de la confecció d'una nova llengua, qu'hem de remarcar també que cas d'ésser feta, forçosament la via que seguís conduiria a través de l'Esperanto.

En resum, donchs, les nostres conclusions són les següents:

- 1.ª Una llengua internacional reportaria a la humanitat grans beneficis.
- 2.ª Sa adaptació es del tot possible.
- 3.ª Ella tindrà lloch més tart o més aviat, per més que'ls rutinaris lluytin contra d'ella.
- 4.ª No serà elegida com a internacional cap llengua natural o morta, sinó una artificial.

Y ara pera terminar, veyeu com en efecte els esperantistes no són els fantasiosos y criatures que'ls homes *sabis* y *pràctichs* que parlen de les coses sense conèixerles, deyen. Caldrà lluytar molt y molt, però la seva idea arribarà un dia que serà un fet. Lluytèu ab brahó. Si vos diuen: «vostra idea no la vol el món», responguèu: «tant si vol com si no *deurà* acceptarla, car no pot ésser altrament». Si sentiu a dir «diuen que ha sortit un'altra llengua, diuen que un Congrés ne vol elegir un'altra que la vostra o ferne una de nova», responguèu: «dir això es desconèixer la essencia de la llengua internacional, donchs ella no pot ésser altra que l'Esperanto».

Lluytèu tots, treballèu per ella; portèu a la tasca vostre gra de sorra, que cap se'n perdrà, y quants més y més valentment siguem els que hi colaborem, més aviat s'enlayrarà sobre'l món aquest gran edifici de progrés y civilització.

F. PUJOLÀ Y VALLÈS

